

PRÍRUČKA

pre integrovanie prierezovej témy
životného prostredia a zmeny klímy
do nástrojov rozvojovej spolupráce
Slovenskej republiky

ÚVOD

Slovenská republika sa stala donorom a začala realizovať program rozvojovej spolupráce v roku 2003. Ako donor má povinnosť podporovať udržateľný rozvoj v partnerských krajinách a prispievať tak k plneniu cieľov Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj. Národným koordinátorom rozvojovej spolupráce je Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky (MZVEZ SR). Rozpočtová organizácia ministerstva, Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS), bola založená v roku 2007 ako implementačná inštitúcia. Rozvojová spolupráca je formovaná a implementovaná aj ďalšími aktérmi, akými sú napr. Ministerstvo financií SR, Ministerstvo životného prostredia SR, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR alebo Ministerstvo vnútra SR.

V roku 2013 sa Slovensko stalo členom Výboru pre rozvojovú pomoc Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj. Ten vykonal prvé rámčové hodnotenie systému oficiálnej rozvojovej pomoci (Official Development Assistance - ODA) SR, takzvané 'OECD/DAC Peer Review', v septembri 2018. Jedným z odporúčaní hodnotiacej správy je „označiť zásady a normy, a to aj v otázkach znižovania chudoby a **v prierezových témach**, ktoré sa majú uplatňovať cez všetky kanály slovenskej rozvojovej spolupráce”.¹ Nielen na základe tohto odporúčania sa '**životné prostredie a zmena klímy**' stalo jednou z prierezových tém aktuálnej Strednodobej stratégie rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 – 2023. Zlepšenie životného prostredia v partnerských krajinách je jedným zo štyroch hlavných cieľov tejto stratégie, ktorá je celkovo formulovaná a prepojená na ciele Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj.

Možno skonštatovať, že v priebehu posledných piatich rokov počet projektov a množstvo finančných prostriedkov ODA SR cielených na oblasť životného prostredia a zmeny klímy rastie, najmä v projektoch podporovaných MZVEZ SR/SAMRS,² Ministerstvom financií Slovenskej republiky (MF SR) a Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky (MŽP SR). Zohľadnenie prierezových tém je aj jednou z požiadaviek pri žiadostiach o dotácie poskytované SAMRS. Ide najmä o projekty, v ktorých je ochrana životného prostredia alebo boj proti zmene klímy nosnou témou alebo cieľom projektu. Ak majú byť ochrana životného prostredia a boj proti zmene klímy prierezovými témami, je nevyhnutné pochopiť a zohľadniť ich vzťah zo všetkými sektorovými prioritami ODA SR a reflektovať na tento vzťah v procese strategického plánovania a implementácie rozvojovej spolupráce. Táto príručka predstavuje jeden z nástrojov pre systematické integrovanie aspektov životného prostredia a zmeny klímy naprieč celým portfóliom ODA SR.

Príprava príručky bola iniciovaná MZVEZ SR ako súčasť projektu „Partnerstvo UNDP – SR: Efektívne riešenia v oblasti rozvojovej spolupráce pre dosiahnutie cieľov udržateľného rozvoja“. Má odporúčací charakter pre všetkých aktérov rozvojovej spolupráce SR.

¹ Správa o výsledkoch a odporúčaníach vyplývajúcich z partnerského hodnotenia Výboru OECD pre rozvojovú pomoc. (2018)

² Viac informácií o 'zelených' aktivitách SAMRS na: www.slovakaid.sk/sk/novinky/1027-pri-vsetkych-nasich-aktivitach

Obsah

USMERNENIE PRE POUŽÍVANIE PRÍRUČKY	5
1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY: ŽIVOTNÉ PROSTREDIE, ZMENA KLÍMY A ROZVOJ	6
1.1 Životné prostredie a zmena klímy v rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci	8
1.2 Strategický rámec na medzinárodnej a domácej úrovni	10
2. INTEGROVANIE OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY NA ÚROVNI DONORA	12
2.1 Integrácia ŽP a ZK v procese plánovania ODA SR	14
2.2 Integrácia ochrany ŽP a ZK v procese implementácie ODA SR	20
2.3 Integrácia ochrany ŽP a ZK v procese hodnotenia ODA SR	31
3. INTEGROVANIE OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY NA ÚROVNI ŽIADATEĽOV	36
3.1 Druhy projektov z hľadiska ich prepojenia so ŽP a ZK	37
3.2 Kroky integrovania ŽP a ZK do projektového cyklu	40
3.3 Integrácia ochrany ŽP a ZK v rámci implementácie a hodnotenia projektu	55
RELEVANTNÉ POJMY A DEFINÍCIE	56
ZDROJE A ODPORÚČANÁ LITERATÚRA	58
PRÍLOHA: PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI OCHRANY ŽP A ZK	59

USMERNENIE PRE POUŽÍVANIE PRÍRUČKY

Príručka poskytuje návod a odporúčania pre systematické integrovanie aspektov životného prostredia (ŽP) a zmeny klímy (ZK) do procesu plánovania, riadenia, implementácie a hodnotenia aktivít rozvojovej spolupráce SR.

Špecifickým cieľom príručky je:

- zvýšiť povedomie o prepojení aspektov ŽP a ZK s ekonomickými a sociálnymi faktormi udržateľného rozvoja a kvalitou života a o nevyhnutnosti integrácie ŽP a ZK do plánovania a implementácie ODA SR;
- predstaviť princípy a prístupy pre integrovanie ŽP a ZK do projektového cyklu ODA SR, založené na existujúcich postupoch v medzinárodnom meradle, prispôbených slovenskému kontextu;
- zvýšiť kapacitu aktérov ODA SR pre uplatňovanie prístupov integrácie ŽP a ZK v praxi.

Príručka je určená pre nasledovné skupiny používateľov:

- subjektom, ktoré poskytujú a / alebo prerozdeľujú finančné prostriedky na implementáciu aktivít ODA SR: MZVEZ SR, SAMRS, rezortné ministerstvá a iné inštitúcie SR;³ v ďalšom texte ich budeme nazývať **donormi**;
- subjektom, ktoré žiadajú príslušné finančné prostriedky na implementáciu projektov rozvojovej spolupráce; v ďalšom texte ich budeme nazývať **žiadateľmi**.

Štruktúra príručky:

Príručka obsahuje kapitoly určené pre špecifickú skupinu užívateľov a kapitoly, ktoré sú určené všetkým skupinám užívateľov, a to nasledovne:

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY: ŽIVOTNÉ PROSTREDIE, ZMENA KLÍMY A ROZVOJ je určená obom skupinám užívateľov;
2. INTEGROVANIE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY NA ÚROVNI RIADENIA / DONORA, **je určená pre DONORA**;
3. INTEGROVANIE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY V PROJEKTOCH ŽIADATEĽOV **je určené pre ŽIADATEĽA**;

PRÍLOHA: INFORMAČNÝ LIST – PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI ŽP A ZK - poskytuje pre každú sektorovú prioritu príklady prepojenia, cieľov, opatrení a indikátorov, a je určená pre oboch užívateľov.

³ Podľa informácie na webovej stránke <https://www.slovakaid.sk/sk> je do ODA SR celkovo zapojených 12 ministerstiev a iných štátnych inštitúcií

1

ÚVOD DO PROBLEMATIKY: ŽIVOTNÉ PROSTREDIE, ZMENA KLÍMY A ROZVOJ

Ekologické a klimatické problémy súčasného sveta sa stávajú pre človeka v globále existenčnými a ohrozujú jestvovanie ľudstva na planéte Zem.⁴ Je preto nespochybniteľné, že ďalší socioekonomický rozvoj, zdravie a kvalita života nemôžu byť udržateľné, ak bude dochádzať ku kontinuálnemu znečisťovaniu životného prostredia, neefektívnemu využívaniu prírodných zdrojov a k bagatelizovaniu dopadov zmeny klímy. Aj preto sa väčšina svetových lídrov zaviazala zlepšiť životy ľudí v ich krajinách prijatím Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj (17 globálnych cieľov udržateľného rozvoja) a prijatím Parížskej dohody o zmene klímy.

Zjednodušene povedané, to, čo do okolitej prírody dáme, to sa nám vráti naspäť. Nedávny **‘Globálny environmentálny výhľad 6’** (Global Environment Outlook 6),⁵ z roku 2019, uvádza napríklad, že *‘6 až 7 miliónov predčasných úmrtí ročne je spôsobených znečisteným ovzduším; degradáciou pôdy je postihnutých približne 29 percent zeme na celom svete, kde žije asi 3,2 miliardy ľudí; nevhodné a nadmerné používanie pesticidov, ťažkých kovov, plastov a iných látok je znepokojivé, pretože sa tieto látky dostávajú vo vysokej miere do zdrojov našej potravy’.*

V súvislosti s prebiehajúcou globálnou pandémiou sa v nedávno publikovanej správe **‘World Wildlife Crime Report’** uvádza: „Nedbalé využívanie prírody človekom viedlo k bezprecedentnej strate biodiverzity a k zhoršeniu klimatickej krízy. Predstavuje tiež hrozbu pre ľudské zdravie, ako to preukazuje pandémia COVID-19. Podľa Programu OSN pre životné prostredie (UN Environment), tri štvrtiny všetkých vznikajúcich infekčných chorôb sú zoonotické, prenášané zo zvierat na ľudí, čo je podporované ničením ŽP a trestnej činnosti týkajúcej sa voľne žijúcich zvierat. Prepojenie medzi globálnou zdravotnou krízou a nezákonným využívaním divokých zvierat sa dostalo do centra pozornosti, keď sa začalo predpokladať, že trhy predávajúce tieto zvieratá, v tomto prípade šupinavce (pangolins), uľahčili prenos vírusu COVID-19 na človeka.“⁶

Okrem zdravia a kvality života človeka ako jednotlivca bude mať ďalšia degradácia ŽP, neudržateľný spôsob výroby a spotreby a postupujúca zmena klímy nežiaduci vplyv na národné hospodárstva ako aj na svetovú ekonomiku. Investovanie do ochrany prírody a boja so ZK nielenže zabráni poškodeniu svetovej ekonomiky, ale môže viesť k ekonomickým výhodám, za predpokladu, že sa uplatnia správne prístupy a politiky rozvoja. Podľa nedávnej štúdie zadanej organizáciou **‘Campaign for Nature’** dosiahnutie cieľa 30 % ochrany prírody (v oceánoch a na súši) by viedlo k zvýšeniu ekonomickej produkcie medzi 64 miliardami dolárov a 454 miliardami dolárov ročne, ak by sa ochrannárske úsilie zameralo na oblasti, ktoré majú potenciál prinášať i ďalšie výhody.⁷

Viac informácií o vzájomnom vzťahu medzi ŽP a ZK je v Prílohe **PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI OCHRANY ŽP a ZK.**

4 vedanadosah.cvtisr.sk/priroda/zivotne-prostredie/dejiny-trochu-inak-clovek-a-zivotne-prostredie/

5 www.unenvironment.org/resources/global-environment-outlook-6

6 www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/2020/World_Wildlife_Report_2020_9July.pdf

7 www.theguardian.com/environment/2020/jul/08/protecting-30-planet-could-bolster-economy-study-says?fbclid=IwAR3wFvL-CZ_VUaJ11PezdHMFkNrvRMEKJ_QmYogjRjJofJ6KeQf3n4hj300Q

1.1

Životné prostredie a zmena klímy v rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci

Sociálne a ekonomicky zraniteľné skupiny obyvateľstva sú obzvlášť zraniteľné voči dôsledkom ZK a degradácie ŽP. Na jednej strane majú limitované kapacity čeliť príslušným výzvam, a na strane druhej ich živobytie často priamo závisí od využívania prírodných surovín. To platí vo veľkej miere pre rozvojové krajiny, kde napriek dobrým výsledkom boja s chudobou môže byť podiel zraniteľného obyvateľstva ešte relatívne vysoký.

Integrovanie ŽP a ZK do rozvojovej spolupráce SR znamená ich systematické integrovanie do procesu strategického plánovania ODA SR, ako aj do jej projektového cyklu, s cieľom zakomponovať aspekty ochrany ŽP a ZK do ekonomických a sociálnych cieľov rozvojových stratégií a intervencií.

Očakávaným výsledkom integrácie ŽP a ZK je:

1. Zohľadnenie rizík a prekážok spojených so zmenou klímy alebo environmentálnych rizík, ktoré môžu ohroziť úspešnosť a celkový dopad rozvojových stratégií a projektov.
2. Identifikácia, predchádzanie a/alebo znižovanie negatívnych dopadov rozvojových stratégií a projektov na životné prostredie a zmenu klímy.
3. Identifikácia príležitostí, posilnenie a realizovanie možných opatrení podporujúcich zlepšovanie kvality životného prostredia, znižovanie emisií skleníkových plynov a / alebo lepšie adaptovanie sa na dôsledky zmeny klímy.

V príručke pojem 'riziko' predstavuje **potenciálne** riziko, ktoré by projekt mohol predstavovať pre ŽP a ZK, alebo, ktoré by ZK alebo degradácia ŽP mohla predstavovať pre projekt, ak by súčasťou projektu neboli opatrenia na elimináciu alebo zníženie a manažovanie rizika.

Hlavné princípy procesu integrácie:

- zameranie na udržateľný rozvoj;
- autor / predkladateľ rozvojovej stratégie alebo projektu je sám zodpovedný za integráciu ŽP a ZK
- Proces integrácie ŽP a ZK je priamo začlenený do procesu prípravy, implementácie a hodnotenia stratégie alebo projektu, a ideálne už v počiatočnom štádiu ich prípravy;
- proces integrácie má byť časovo a nákladovo efektívny, prispôsobený charakteru a komplexnosti danej stratégie alebo projektu;
- ideálne integrácia zahŕňa konzultáciu so zainteresovanými stranami / partnermi; proces je transparentný.

Táto príručka sa zameriava na vzájomný vzťah medzi ŽP a ZK a sektorovými prioritami definovanými v Strednodobej stratégii rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 – 2023 (ďalej len 'Strednodobá stratégia ODA SR'):

- Kvalitné vzdelávanie (školsťvo)
- Dobré zdravie (zdravotníctvo)
- Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti
- Potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo
- Infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov vrátane energetiky, vodného a odpadového hospodárstva
- Podpora tvorby trhového prostredia, vrátane podpory mikro, malého a stredného podnikania, zavádzania inovácií a tvorby pracovných miest

Zároveň je v príručke zohľadnený aj vzťah medzi ŽP a ZK a rodovou rovnosťou ako druhou prierezovou témou ODA SR.

Pre účel tejto príručky sa bude skúmať vzájomný vzťah medzi menovanými sektorovými prioritami a nasledovné aspekty ŽP a ZK:

- Ochrana prírody, biodiverzity, ekosystémov a ich služieb a udržateľné riadenie prírodných zdrojov
- Zmiernenie zmeny klímy (mitigácia) a prispôsobenie sa na dôsledky zmeny klímy (adaptácia)
- Zdravotné podmienky a bezpečnosť miestnych komunit
- Prevencia a kontrola znečisťovania ŽP a efektívne využívanie zdrojov
- Zvýšenie environmentálneho povedomia a informovanosti

1.2

Strategický rámec na medzinárodnej a domácej úrovni

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj

V roku 2015 na summite OSN 193 národov sveta prijalo 17 globálnych záväzkov udržateľného rozvoja – Sustainable Development Goals (ďalej len 'SDGs')⁸ – ktoré sa krajiny zaviazali dosiahnuť do roku 2030. Nevyhnutnosť venovať pozornosť zmene klímy je vyjadrená stanovením samotného **cieľa 13: Podniknúť bezodkladné opatrenia na boj proti zmene klímy a jej dôsledkom**. Opatrenia na jeho dosiahnutie sú dané v čiastkových cieľoch:

- 13.1** Vo všetkých krajinách zvýšiť odolnosť a schopnosť adaptácie na nebezpečenstvo súvisiace so zmenou klímy a prírodnými pohromami.
- 13.2** Začleniť opatrenia v oblasti zmeny klímy do národných politik, stratégií a plánovania.
- 13.3** Zlepšiť vzdelávanie a zvyšovanie povedomia o zmene klímy, rozšíriť ľudské a inštitucionálne kapacity pre zmiernenie zmeny klímy, adaptáciu na ňu, znižovanie jej dopadu a včasné varovanie.
- 13.a** Uviest' do praxe záväzkov prijatých rozvinutými krajinami v Rámcovom dohovore OSN o zmene klímy a do roku 2025 dať spoločne zo všetkých zdrojov k dispozícii 100 mld. ročne na riešenie potrieb rozvojových krajín v súvislosti so zmysluplnými opatreniami na zmiernenie a transparentnosť pri ich zavádzaní a v čo najkratšom čase naplno sprevádzkovať Zelený klimatický fond.
- 13.b** Podporovať mechanizmy na zvyšovanie kapacít pre efektívne plánovanie a riadenie v oblasti zmeny klímy v najmenej rozvinutých krajinách, so zameraním sa na ženy, mládež, miestne a marginalizované komunity.

Špecificky na ochranu zložiek životného prostredia sú zamerané globálne záväzky **14: Zachovať a udržateľne využívať oceány, moria a zdroje mora na udržateľný rozvoj**, a **15: Chrániť, obnovovať a podporovať udržateľné využívanie ekosystémov, udržateľne riadiť lesné hospodárstvo, bojovať proti znehodnocovaniu pôdy a zastaviť stratu biodiverzity**. Avšak environmentálne hľadisko je integrované do všetkých 17 SDGs. Environmentálnu dimenziu Agendy 2030 tvorí 54 čiastkových cieľov z celkového počtu 169, čo je spolu takmer jedna tretina agendy.

Napríklad Cieľ 3: Zdravie a kvalitný život obsahuje čiastkový cieľ 3.9: Do roku 2030 podstatne znížiť počet úmrtí a ochorení vplyvom nebezpečných chemických látok a znečisteného vzduchu, vody a pôdy.⁹ Alebo Cieľ 12: Výroba a spotreba obsahuje čiastkový cieľ 12.4: Do roku 2020 dosiahnuť také nakladanie s chemickými látkami a odpadmi počas celého ich životného cyklu, aby bolo šetrné k životnému prostrediu v súlade s dohodnutými medzinárodnými rámcami a výrazne znížiť

⁸ <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

⁹ Zoznam týchto 54 čiastkových cieľov v Prilohe 1 publikácie Guidelines: Integrating the environment and climate change into EU international cooperation and development: Towards sustainable development, 2016

ich uvoľňovanie do ovzdušia, vody a pôdy tak, aby sa minimalizovali nepriaznivé dopady na ľudské zdravie a životné prostredie.

Medzinárodné právo a dokumenty

Mnohé medzinárodné a regionálne dohody v oblasti ŽP a ZK obsahujú klauzuly zdôrazňujúce potrebu navýšiť rozvojovú pomoc a príslušné financie. Medzi najdôležitejšie patria Rio dohovory prijaté v roku 1992:

- *Dohovor o biologickej diverzite (CBD) a jeho protokoly (Kartagenský a Nagojský protokol)*
- *Rámcový dohovor OSN o zmene klímy (UNFCCC), Kjótsky protokol a Parížska dohoda*
- *Dohovor OSN o boji proti dezertifikácii (UNCCD)*

Slovenská republika je zmluvnou stranou ďalších multilaterálnych environmentálnych dohôd v oblastiach ochrany prírody a biodiverzity, vôd, ovzdušia, odpadov a podobne.¹⁰

Rámcové stratégie rozvoja na úrovni Európskej únie (EÚ)

Dôležitosť integrovať ŽP a ZK do celkovej rozvojovej politiky EÚ je zdôraznená vo viacerých jej rámcových dokumentoch, napr.:

- *Európsky konsenzus o rozvoji (2017)*, ktorý uvádza, že EÚ a jej členské štáty budú integrovať ŽP a ZK do svojich stratégií rozvojovej spolupráce.
- *Nová Európska zelená dohoda (2019)*, „ktorej cieľom je transformovať EÚ na spravodlivú a prosperujúcu spoločnosť s moderným a konkurencieschopným hospodárstvom, ktoré efektívne využíva zdroje, kde budú do roku 2050 čisté emisie skleníkových plynov na nule a kde hospodársky rast nezávisí od využívania zdrojov“. Európska komisia si stanovila cieľ alokovať 25 % z finančných zdrojov (verejných a súkromných) na rozvojovú a medzinárodnú spoluprácu na intervencie súvisiace s klimatickou zmenou.

Okrem rámcových dohovorov aj množstvo špecificky orientovaných ako napr. *Akčný plán EÚ pre obehové hospodárstvo (2015)*, *Udržateľné financovanie: akčný plán Komisie pre ekologickejšie a čistejšie hospodárstvo (2018)* a pod. podporuje integrovanie ŽP a ZK do rozvojových politik.

Slovenská republika

Aktuálna *Strednodobá stratégia ODA SR* začlenila ŽP a ZK ako jednu z prierezových tém. Okrem toho zlepšenie životného prostredia v partnerských krajinách je jedným zo štyroch hlavných cieľov tejto stratégie, ktorá je celkovo formulovaná a prepojená na ciele Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj (ďalej len „Agenda 2030“).

Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030 okrem iného zdôrazňuje, že „dosiahnutie environmentálnych cieľov Agendy 2030 zahŕňa i aktívnu účasť SR v medzinárodnom prostredí v súlade s aktivitami medzinárodných organizácií, ale aj hľadanim prienikov a možností zapojenia SR pri implementácii SDGs v treťích krajinách, kde je envirorezort zapojený do spolupráce v rôznych projektoch“.

¹⁰ Zoznam je na <https://www.enviroportal.sk/dokumenty-1/medzinarodne-dohovory>

2

INTEGROVANIE OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY NA ÚROVNI DONORA

Ak má byť proces integrovania ochrany ŽP a ZK efektívny a naozaj podporovať udržateľný rozvoj v partnerských krajinách a regiónoch, musí byť uplatnený vo všetkých fázach prípravy a implementácie menovaných dokumentov:

- **v procese plánovania** / tvorby strategických a programovacích dokumentov ODA SR;
- **v procese implementácie** pomocou definovaných nástrojov ODA SR;
- **v procese hodnotenia** ODA SR.

Tabuľka 1: Integrovanie ochrany ŽP a ZK do procesu riadenia rozvojovej spolupráce

Oblasť riadenia		Odporúčania na zohľadnenie aspektov ŽP a ZK
Proces plánovania ODA SR	<i>Tvorba strategických a programovacích dokumentov, manuálov a príručiek</i>	<p>Začleniť odborníkov na ŽP a ZK do tímu zhotoviteľov;</p> <p>Do východiskovej analýzy zahrnúť analýzu aktuálneho stavu, problémov a bariér v oblasti ŽP a ZK;</p> <p>Identifikácia environmentálnych a klimatických cieľov pre sektorové priority / rozvojové ciele stratégie a príslušných opatrení;</p> <p>Podľa cieľov zadefinovať merateľné ukazovatele na úrovni dopadov, cieľov a výsledkov;</p> <p>Návrhy dokumentov konzultovať s organizáciami zaoberajúcimi sa ŽP a ZK.</p>
Implementácia ODA SR	<i>Príprava a vyhlasovanie výziev na predkladanie projektov</i>	<p>Integrovať ŽP a ZK do znenia samotných výziev;</p> <p>Poskytnúť ako príklady návrhy aktivít / opatrení¹¹ zameraných na podporu environmentálne udržateľného a nízko-uhlíkového rozvoja;</p> <p>Zdôraznenie potreby integrovať ŽP a ZK do informačných seminárov pre žiadateľov.</p>
	<i>Proces hodnotenia projektov</i>	<p>Zaradiť integrovanie ŽP a ZK medzi kritériá oprávnilnosti projektu (pre relevantné projekty; viď kategorizáciu projektov v kapitole "Druhy projektov z hľadiska ich prepojenia so ŽP a ZK");</p> <p>V rámci odborného hodnotenia žiadostí vyhodnotenie miery a správnosti integrovania ŽP a ZK pre relevantné projekty;</p> <p>V rámci školenia hodnotiteľov zahrnúť aj integrovanie ŽP a ZK.</p>
	<i>Kontrola a monitorovanie implementácie projektov</i>	<p>Definovať indikátory, ktoré by umožnili merať pokrok pri dosahovaní cieľov zameraných integrovanie ŽP a ZK;</p> <p>Zahrnúť monitorovanie procesu a výsledkov integrovania ŽP a ZK do monitorovacích správ;</p> <p>Zabezpečiť konzultácie, informačné a vzdelávacie aktivity pre žiadateľov pri príprave projektov na integrovanie ŽP a ZK.</p>
Hodnotenie ODA SR	<i>Hodnotenie procesu a výsledkov integrácie ŽP a ZK v ODA SR</i>	<p>Monitorovať a vyhodnotiť pokrok v zavádzaní systému pre integrovanie ŽP a ZK do ODA SR;</p> <p>Monitorovať a vyhodnotiť výsledky integrovania ŽP a ZK v rámci ODA SR;</p> <p>Zapojiť expertov na oblasť ŽP a ZK do hodnotenia;</p> <p>Zhodnotiť podiel finančných prostriedkov vynaložených na projekty, ktoré integrovali aspekty ŽP a ZK;</p> <p>Zpracovať do kritérií a zadávacích podmienok pre externé hodnotenie otázky na hodnotenie napĺňania cieľov v oblasti ŽP a ZK; informovať o procese a výsledkoch integrovania ŽP a ZK vo formálnych správach a komunikačných materiáloch.</p>

¹¹ Príklady príslušných opatrení pre jednotlivé sektorové priority ODA SR sú uvedené v Prilohe **PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI OCHRANY ŽP A ZK**

2.1

Integrácia ŽP a ZK v procese plánovania ODA SR

MZVEZ SR ako koordinátor ODA SR vypracúva **nasledovné strategické a koncepcné dokumenty predstavujúce vstupy pre integráciu ŽP a ZK do ODA SR:**

- Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR
- Zameranie dvojstrannej rozvojovej spolupráce SR
- Stratégie pre rozvojovú spoluprácu s programovými krajinami - 'Country Strategic Papers' - pre programové krajiny ODA SR, ako napríklad Keňa, Moldavsko a Gruzínsko¹²
- Správa o rozvojovej spolupráci SR za predchádzajúci rok

Proces integrácie a úroveň detailov jej vstupov zvyčajne reflektujú na navrhovanú štruktúru a detailnosť strategického dokumentu. Preto analytický proces integrácie vrátane posudzovania a určovania cieľov, opatrení a indikátorov pre ŽP a ZK bude detailnejší pri plánovaní stratégie rozvojovej spolupráce s programovou krajinou ako pri tvorbe rámcovej strednodobej stratégie ODA SR.

Začlenenie odborníkov na ŽP a ZK do plánovacieho tímu

Ako už bolo spomenuté, **donor / predkladateľ strategického dokumentu je zodpovedný za integrovanie** ŽP a ZK. V prípade dostatočnej internej kapacity predkladateľ integruje ŽP a ZK sám, inak si prizve externých odborníkov na tematické oblasti ŽP a ZK, ktoré majú byť v dokumente zahrnuté. Tu môžu hrať dôležitú úlohu odborníci z MŽP SR alebo iných štátnych, ale aj mimovládnych alebo akademických inštitúcií.

Příklad medzinárodnej praxe: „Velkí a tradiční donori ako Kanada, Švédsko atď. zamestnávajú svojich interných špecialistov na ŽP a ZK. Napríklad Švédska agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SIDA) má 'Helpdesk' pre ŽP a ZK a je taktiež podporovaná Vedeckým poradným výborom menovaným vládou.

Analýza aktuálneho stavu v oblasti ŽP a ZK

Aktuálna situácia, výzvy a problémy v oblasti ŽP a ZK pre cieľové krajiny a regióny ODA SR by mali byť opísané na základe čo najaktuálnejších (sekundárnych) údajov. Príklady možných zdrojov príslušných informácií sú uvedené v Rámčeku 1. Analýza by mala obsahovať informácie ako popis aktuálnej situácie v krajinách a regiónoch v oblasti ŽP a ZK; prehľad platných politik a stratégií v oblasti ŽP a ZK; stručnú informáciu o existujúcich inštitucionálnych kapacitách a skúsenostiach krajiny so spoluprácou v oblasti ŽP a ZK. Rozsah a detailnosť bude znova závisieť od charakteru a detailnosti samotnej stratégie.

¹² Tieto krajiny boli zaradené ako programové pre ODA SR počas implementácie Strednodobej stratégie pre rozvojovú spoluprácu SR na roky 2019-2023

Rámček 1: Príklad zdrojov pre analýzu stavu ŽP a ZK v partnerských krajinách / regiónoch

Voluntary National Reviews, správy jednotlivých krajín o stave implementovania SDGs; <https://sustainabledevelopment.un.org/vnrs/>

EU Country Environmental Profiles (CEP); zoznam dostupných správ na <https://europa.eu/capacity4dev/public-environment-climate/wiki/country-environmental-profile>; mnoho existujúcich správ je však staršieho dát

UNECE Environmental Performance Review (EPR), (pre vybrané krajiny Európy a Strednej Ázie); hodnotí pokrok, ktorý krajina dosiahla pri zosúladovaní svojich environmentálnych a ekonomických cieľov a pri plnení svojich medzinárodných environmentálnych záväzkov; <https://www.unece.org/environmental-policy/environmental-performance-reviews/reviewed-countries.html>

EEA Správy o stave ŽP, (pre krajiny EÚ, ale aj partnerské krajiny západného Balkánu); <https://www.eea.europa.eu/countries-and-regions>

Country Environmental Analysis Svetovej Banky; podporujú dialóg s krajinami, zvyšujú informovanosť o environmentálnych problémoch ovplyvňujúcich chudobných ľudí a zvyšujú porozumenie o prepojení medzi sektormi životného prostredia a rastu; <https://www.worldbank.org/en/search?q=Country+Environmental+Analysis¤tTab=1>

UN Environment Global Environmental Outlook, 6 Regionálnych správ pre regióny: Afrika, Ázia a Tichomorie, Latinská Amerika a Karibik, Severná Amerika, Západná Ázia, a Paneurópsky región; <https://www.unenvironment.org/resources/global-environment-outlook-6-regional-assessments>

Integrovanie ŽP a ZK do sektorových priorit, cieľov a implementačných opatrení

Integrovanie na úrovni rámcovej rozvojovej stratégie

Rozsah a detailnosť bude aj v tomto kroku rozdielna pri integrácii do rámcovej rozvojovej stratégie a stratégie spolupráce s programovou krajinou. V aktuálnej **Strednodobej stratégii ODA SR** sú ciele pre sektorové priority definované v súlade s a na úrovni cieľov SDGs. Príklady cieľov pre integráciu ŽP a ZK do sektorových priorit ODA SR sú uvedené v Tabuľke 2.

Tabuľka 2: Príklady cieľov pre integráciu ŽP a ZK do sektorových priorit ODA SR

Sektorová priorita	Cieľ pre integráciu ŽP a ZK
Kvalitné vzdelávanie	<p>Podporovať vzdelávanie a zvyšovať povedomie o udržateľnom rozvoji vrátane ochrany prírody a biodiverzity, ekosystémov a ich služieb, efektívnom využívaní prírodných zdrojov a boji so zmenou klímy;</p> <p>Budovať a vylepšovať vzdelávacie zariadenia s vhodnými zdravotnými a hygienickými podmienkami, odolné voči rizikám spojenými so zmenou klímy.</p>
Dobré zdravie	<p>Podporovať zavádzanie opatrení na zníženie počtu úmrtí a ochorení vplyvom nebezpečných chemických látok a znečisteného vzduchu, vody a pôdy, a v dôsledku epidémii (AIDS, tuberkulóza, malária), hepatitídy, vodou prenosných ochorení a ostatných prenosných ochorení;</p> <p>Zvyšovať povedomie verejnosti vrátane miestnych komunit o vplyve znečisteného ovzdušia, vody a pôdy, a dopadov zmeny klímy na ich zdravie a podporovať zdravý životný štýl v súlade s prírodou.</p>

Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti	Zvyšovať kapacity pre integrovanie ŽP a ZK do národných, miestnych a sektorových politík, stratégií a plánov; Zabezpečiť prístup verejnosti vrátane miestnych komunit k informáciám súvisiacim so stavom a riadením ŽP a ZK, a podporovať zapojenie verejnosti do správy prírodných zdrojov (vodného, pôdneho a lesného hospodárstva a pod.).
Potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo	V poľnohospodárstve, lesníctve a rybolove podporovať zavádzanie postupov, ktoré sú šetrné k ekosystémom a ich službám a zvyšujú ich odolnosť voči klimatickej zmene a iným environmentálnym vplyvom a prírodným katastrofám.
Infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov, vrátane energetiky, vodného a odpadového hospodárstva	Podporovať udržateľné a prírode blízke hospodárenie s prírodnými zdrojmi (voda, drevo, solárna a veterná energia, fosilné palivá, zemný plyn, biomasa a pod.) a zvyšovať efektivnosť ich využívania do budúcnosti; Podporovať budovanie a rozvoj infraštruktúry vrátane budov, ktorá bude udržateľná, šetrná k životnému prostrediu a odolná voči extrémnym prejavom počasia a iným environmentálnym vplyvom a prírodným katastrofám.
Podpora tvorby trhového prostredia vrátane podpory mikro, malého a stredného podnikania, zavádzania inovácií a tvorby pracovných miest.	Podporovať podnikateľov v zavádzaní inovatívnych výrobkov, procesov a technológií, ktoré znižujú nepriaznivý vplyv na ŽP a ZK a zároveň majú potenciál zvyšovať zamestnanosť miestnych komunit.
Rodová rovnosť (prierezová priorita)	Zabezpečiť ženám prístup k vlastníctvu prírodných zdrojov (napr. pôdy) a posilniť ich úlohu v rozhodovaní o využívaní prírodných zdrojov.

Ciele uvedené v tabuľke by mali byť smerodajné pre identifikovanie a implementáciu intervencií a opatrení v rámci stratégií s programovými krajinami alebo v samotných projektoch podporovaných ODA SR. Príklady opatrení pre jednotlivé sektorové priority sú uvedené v Prílohe **PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI OCHRANY ŽP A ZK**.

Je na zvážení donora, či v budúcnosti nezačlení ŽP a ZK nielen ako prierezo-vú, ale i prioritnú tému, a dá si napríklad za cieľ alokovať určitú časť rozpočtu na projekty priamo zamerané na ochranu prírody a biodiverzity a na boj proti zmene klímy.

Integrovanie na úrovni stratégie s programovou krajinou

V prípade stratégie s konkrétnou programovou krajinou sa proces integrácie ŽP a ZK začne, keď už sú navrhnuté sektorové priority danej stratégie. Cieľom je zabezpečiť, aby navrhované sektorové priority a opatrenia boli v súlade so strategickými environmentálnymi cieľmi a cieľmi v oblasti zmeny klímy danej krajiny. Inak povedané, sektorové priority a príslušné implementačné opatrenia danej rozvojovej stratégie nesmú ohrozovať dosiahnutie environmentálnych cieľov danej krajiny, ale, naopak, ich dosiahnutie podporovať.

Navrhnutý postup je nasledovný:

- Identifikácia strategických priorít danej krajiny / regiónu pre oblasť ŽP a ZK; tie sú väčšinou zadané v národných environmentálnych stratégiách, národných stratégiách pre ochranu prírody a biodiverzity, pre mitigáciu a adaptáciu na zmenu klímy, v národných sektorových stratégiách a pod.
- Určenie synergií medzi prioritami rozvojovej stratégie a prioritami pre ŽP a ZK; to umožní sústrediť sa len na oblasti ŽP a ZK relevantné pre navrhnuté rozvojové priority.

- c. Odhad možných negatívnych alebo pozitívnych vplyvov rozvojovej priority na dosiahnutie cieľov v ochrane ŽP a ZK, a návrh sérii opatrení na zníženie identifikovaného rizika alebo naopak na posilnenie príležitostí pre dosiahnutie cieľov v oblasti ŽP a ZK.
- d. Prípadná modifikácia navrhutej rozvojovej / sektorovej priority buď jej preformulovaním alebo pridaním novej priority a následný výber relevantných implementačných opatrení.
- e. Identifikácia indikátorov.
- f. Alokácia rozpočtu.

Ilustračný príklad:

Integrácia ŽP a ZK do Stratégie SR pre rozvojovú spoluprácu s Moldavskou republikou na roky 2014 – 2018.

a. Strategické priority Moldavska pre oblasť ŽP a ZK (prevzaté z *Environmentálnej stratégie Moldavskej republiky na roky 2014 – 2023*):

1. zvýšiť inštitucionálny a riadiaci potenciál pre oblasť ŽP;
2. integrovať ŽP a ZK do všetkých sektorov národného hospodárstva;
3. zvýšiť úroveň povedomia a vedomostí o ŽP u žiakov, študentov a zabezpečiť prístup k environmentálnym informáciám;
4. posilniť opatrenia na predchádzanie znečisťovania ŽP;
5. Vytvoriť integrovaný systém pre monitorovanie a kontrolu environmentálnej kvality;
6. zabezpečiť efektívne využívanie, ochranu a šetrenie prírodnými zdrojmi (vody vrátane prístupu k pitnej vode a sanitácii; pôda; minerálne zdroje; lesy);
7. znížiť emisie škodlivín do ovzdušia a znížiť emisie skleníkových plynov;
8. vybudovať integrovaný systém nakladania s odpadmi a chemikáliami cez zníženie množstva odpadu na skládkach a zvýšenie podielu recyklovaného odpadu.

b. Identifikácia synergii

Jeden z cieľov Stratégie SR pre rozvojovú spoluprácu s Moldavskom je 'Zdieľaním transformačných skúseností SR podporiť budovanie stabilnej a demokratickej Moldavskej republiky s efektívne fungujúcou štátnou správou, samosprávou a silnou občianskou spoločnosťou' cez špecifické ciele:

1. zvýšiť efektívnosť fungovania územných samospráv a posilniť ich úlohu v oblasti miestneho a regionálneho rozvoja najmä prostredníctvom podpory decentralizačných procesov;
2. podporou implementácie reforiem zvýšiť transparentné, zodpovedné a efektívne fungovanie štátnych inštitúcií;
3. budovaním povedomia a podporou efektívneho dialógu posilniť občiansku participáciu na správe vecí verejných.

Zjavná synergia bude s nasledovnými prioritami v oblasti ŽP a ZK:

1. zvýšiť inštitucionálny a riadiaci potenciál pre oblasť ŽP;
2. integrovať ŽP a ZK do všetkých sektorov národného hospodárstva;

3. zvýšiť úroveň povedomia a vedomostí o ŽP u žiakov, študentov a zabezpečiť prístup k environmentálnym informáciám.

c. Odhad negatívneho / pozitívneho dopadu vybraného rozvojového cieľa a návrh príslušných opatrení

Dosiahnutie daného rozvojového cieľa má potenciál POZITÍVNE ovplyvniť priority v oblasti ŽP a ZK menované vyššie.

Príklady možných opatrení (príležitosti) pre implementáciu:

1. zvyšovanie povedomia o rôznych prístupoch a nástrojoch pre podporu udržateľného sociálno-ekonomického rozvoja (ako napr. obehová ekonomika, tvorba 'zelených pracovných miest' a pod.);
2. zvyšovanie kapacít rezortných štátnych inštitúcií pre integrovanie ŽP a ZK do sektorov národného hospodárstva;
3. zvyšovanie kapacít samospráv v integrovaní prierezových tém (životné prostredie, zmena klímy, rodová rovnosť, ľudské práva a pod.) do plánovania sociálno-ekonomického rozvoja a územného plánovania;
4. tvorba a aplikácia systémov / nástrojov pre zvýšenie transparentnosti v oblasti informovania občanov o stave ŽP (v danom území / na národnej úrovni);
5. posilnenie systému / nástrojov pre: (i) účasť verejnosti v procese plánovania udržateľného sociálno-ekonomického rozvoja daného územia; (ii) účasť verejnosti v rozhodovaní o otázkach týkajúcich sa ŽP a ZK (v dotknutom území / na národnej úrovni).

d. Modifikácia rozvojových priorít a cieľov

Celkový cieľ je formulovaný všeobecne, takže sa nezdá byť nutné vkladať referencie k ŽP a ZK. Tento cieľ dáva priestor pre zohľadnenie v špecifikácii cieľov alebo v rámci implementačných opatrení.

Príklad modifikácie špecifických cieľov:

Cieľ 'Zvýšiť efektivitu fungovania územných samospráv a posilniť ich úlohu v oblasti miestneho a regionálneho rozvoja najmä prostredníctvom podpory decentralizačných procesov' preformulovať na 'Zvýšiť efektivitu fungovania územných samospráv a posilniť ich úlohu v oblasti miestneho a regionálneho **udržateľného rozvoja** najmä prostredníctvom podpory decentralizačných procesov'.

Cieľ 'Budovaním povedomia a podporou efektívneho dialógu posilniť občiansku participáciu na správe vecí verejných' preformulovať na 'Budovaním povedomia a podporou efektívneho dialógu posilniť občiansku participáciu na správe vecí verejných **v oblasti ekonomickej, sociálnej a environmentálnej**'.

e. Identifikácia indikátorov:

Príklady pre úroveň rámcového cieľa:

- počet oficiálne prijatých plánov sociálno-ekonomického rozvoja / územných plánov rešpektujúcich princípy udržateľnosti ako rodová rovnosť, zdravé životné prostredie, nízkouhlikový rozvoj odolný voči dôsledkom zmeny klímy;
- kvalita oficiálne prijatých plánov sociálno-ekonomického rozvoja / územných

plánov, z hľadiska integrácie princípov udržateľnosti ako rodová rovnosť, zdravé životné prostredie, nízkouhlíkový rozvoj odolný voči dôsledkom zmeny klímy;

- kapacita predstaviteľov samosprávy podporovať integráciu prierezových tém do plánovania sociálno-ekonomického rozvoja alebo územného plánovania;
- oficiálne prijaté sektorové plány plne integrujúce ŽP a ZK;
- úroveň mobilizácie domácich zdrojov na investície do ŽP a ZK.

Príklady pre úroveň opatrení / aktivít:

- počet samospráv školených v integrovaní ŽP a ZK do plánovacieho procesu a / alebo procesu tvorby rozpočtu;
- počet odučených kurzov / seminárov o integrovaní ŽP a ZK do plánovacieho procesu / procesu tvorby rozpočtu;
- existencia praktických nástrojov ako príručiek, smerníc, informačných listov pre integrovanie ŽP / ZK do plánovacieho procesu / procesu tvorby rozpočtu;
- prijatá nová / upravená legislatíva podporujúca integrovanie ŽP a ZK do plánovacích procesov / účasť verejnosti v integrácii ŽP a ZK do plánovacích procesov / voľný prístup verejnosti k informáciám (o stave ŽP a ZK);
- počet rezortných ministerstiev / samospráv s vlastným špecialistom / expertným tímom pre ŽP a ZK;
- pre verejnosť voľne dostupný fungujúci informačný portál o stave ŽP a ZK, alebo o verejných financiách alokovaných do projektov pre ŽP / ZK.

Ilustračný príklad predstavuje **'ex-ante' proces integrovania ŽP a ZK, to znamená, že** je včlenený do prípravy strategického dokumentu v čo najpočiatčnejšom štádiu. Tento prístup podporuje včasné zváženie rôznych pohľadov a minimalizuje riziko neskorých prekvapení a konfliktov. Menej odporúčany, ale stále aplikovateľný **'ex-post' spôsob integrovania** prebieha oddelene od prípravy samotného strategického dokumentu a začína sa, až keď je už vypracovaný minimálne návrh ('draft'); vtedy proces integrácie môže slúžiť ako 'kvalita kontroly' a / alebo poskytnúť dodatočné informácie pre rozhodovanie o schválení / prijatí strategického dokumentu. Môže byť aplikovaný aj vo fáze revízie strategického dokumentu.

Konzultácie

Návrhy strategických dokumentov by mali byť priebežne konzultované so subjektmi akými sú štátne orgány pôsobiace v oblasti ŽP / ZK (MŽP SR a jeho špecializované organizácie), ambasády v partnerských krajinách, slovenské mimovládne organizácie, prípadne akademické inštitúcie pôsobiace v oblasti ŽP / ZK, a v neposlednom rade odborné, štátne a mimovládne organizácie v príslušných partnerských krajinách.

2.2

Integrácia ochrany ŽP A ZK v procese implementácie ODA SR

Rozvojová spolupráca SR je implementovaná cez finančné príspevky, programy, projekty, iniciatívy a aktivity podporované nástrojmi ODA SR zadanými v zákone č. 392/2015 Z. z. o rozvojovej spolupráci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (viď Rámček 2).

Rámček 2: Nástroje ODA SR¹³

- Poskytnutie dotácie
- Poskytnutie finančného príspevku
- Zadanie zákazky
- Poskytnutie vedomostí a skúseností
- Darovanie hnutelného majetku štátu
- Vládne štipendium
- Odpustenie dlhu
- Poskytnutie zvýhodneného vývozného úveru
- Vykonávanie finančných nástrojov Európskej únie určených pre rozvojovú spoluprácu

Zdroj: Zákon č. 392/2015 Z. z. o rozvojovej spolupráci a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Efektívne je možné integrovať aspekty ochrany ŽP a ZK len do tých foriem implementácie ODA SR, ktoré majú jasne zadaný a štruktúrovaný proces prípravy, implementácie a hodnotenia, čiže vytvárajú pre integráciu dostatočný priestor a čas. Ďalšou nevyhnutnou podmienkou je, že donor má možnosť ovplyvniť to, na aký typ intervencií cieľová organizácia získaný príspevok alokuje. Z týchto dôvodov **program a projekt** s pevne stanoveným programovým a projektovým cyklom predstavuje typický a ideálny vstupný bod pre integrovanie.

S prihliadnutím na vyššie uvedené sa odporúča, aby sa povinnosť pre donora ODA SR integrovať ŽP a ZK do rozvojovej spolupráce netýkala nasledovných foriem rozvojovej spolupráce:

- pravidelné členské príspevky SR do medzinárodných rozvojových a humanitárnych organizácií a do medzinárodných finančných inštitúcií;¹⁴
- jednorazové finančné príspevky SR do medzinárodných fondov a iniciatív (najmä do nástrojov EÚ).¹⁵

¹³ Detailnejší popis nástrojov ODA SR je možné nájsť v Strednodobej stratégii rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 – 2023

¹⁴ Napríklad príspevky MŽP SR do Zeleného klimatického fondu (GCF); MV SR do Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM); MF SR do Európskeho rozvojového fondu; alebo MZVEZ SR do Organizácie spojených národov (OSN)

¹⁵ Napríklad príspevok SR do Nudzového zvereneckého fondu EÚ; príspevok MF SR do Fondu Iniciatívy pre hospodársku odolnosť manažovaného Európskou investičnou bankou (EIB)

V uvedených prípadoch má SR, ako aj iné členské štáty, limitovaný vplyv na to, na aké konkrétne projekty sa jej príspevok použije. Cieľové organizácie sú buď priamo orientované na adresovanie ŽP / ZK, ako napr. Program OSN pre životné prostredie (UNEP) alebo Zelený klimatický fond (Green Climate Fund), alebo sa predpokladá, že cieľové organizácie a fondy uplatňujú vlastné princípy a normy pre zohľadnenie ŽP a ZK.

Napriek týmto skutočnostiam môže donor ODA SR zväziť niekoľko možností, ako zabezpečiť, že sa jeho finančné príspevky nealokujú na aktivity, ktoré by mohli predstavovať hrozbu pre ŽP, alebo zhoršovať situáciu ohľadom ZK. Donor môže napríklad:

- Žiadať od cieľovej organizácie, aby potvrdila, že má a uplatňuje vlastné interné princípy a normy pre integrovanie ochrany ŽP a ZK do intervencií (programov a projektov), ktoré podporuje alebo implementuje.
- Žiadať od cieľovej organizácie, aby už v žiadosti o finančný príspevok zohľadnila aspekty ŽP a ZK, ak to špecifikácia a úroveň detailov žiadosti a proces udeľovania finančného príspevku umožňuje.
- Žiadať od cieľovej organizácie, aby alokovala príspevky aj na projekty špecificky zamerané na ochranu ŽP a / alebo ZK, ak je to v jej kompetencii.¹⁶

Odporúča sa, aby aj nasledovné typy aktivít a projektov mali **výnimku z povinnosti integrovať ŽP a ZK**:

- humanitárna pomoc vo forme finančných a materiálnych príspevkov reagujúca na naliehavé humanitárne potreby v krajinách alebo regiónoch postihnutých napr. prírodnou katastrofou alebo ozbrojeným konfliktom; je nutné reagovať bez zbytočného oneskorenia;¹⁷
- aktivity / projekty s finančným limitom do 10,000 eur (okrem žiadostí predkladaných ako 'Prípravná fáza' projektov podporovaných SAMRS v rámci Programu podnikateľských partnerstiev);
- vyslanie dobrovoľníkov do partnerskej krajiny;
- vysielanie slovenských expertov na odovzdávanie skúseností;
- samostatné organizovanie podujatí ako konferencie, stretnutia, semináre a dočasné výstavy;
- samostatná príprava správ, dokumentov a komunikačných materiálov;
- podpora účasti partnera na medzinárodných konferenciách a stretnutiach;
- poskytovanie štipendií študentom z rozvojových krajín.

Niektorá z menovaných aktivít však môže poskytovať priestor pre zohľadnenie princípu udržateľnosti. Napríklad pri organizovaní podujatí sa môže dbať na čo najnižšiu spotrebu zdrojov, využívanie recyklovateľných materiálov pre zníženú tvorbu odpadov a podobne.

Eximbanka SR, ktorá implementuje nástroj ODA SR 'Poskytnutie zvýhodneného vývozného úveru', má vlastný systém pre hodnotenie vplyvov na ŽP. Ten sa zdá byť postačujúci, preto nie je potrebné duplikovať proces a pridávať ďalšie usmernenie.

¹⁶ Napríklad MF SR v rámci rokovaní s Medzinárodným združením pre rozvoj (IDA) označilo zmenu klímy ako jednu z prioritných oblastí

¹⁷ I v tomto prípade však existujú medzinárodne osvedčené postupy, ktoré sa môžu uplatniť (napr. takzvaný 'Rapid Environmental Assessment', 'Sphere Minimum Standards for Humanitarian Response')

Všetky ostatné iniciatívy alebo projekty podporované rôznymi nástrojmi ODA SR majú byť predmetom integrovania ŽP a ZK. Demonštratívnym a ideálnym príkladom formy rozvojovej spolupráce, vhodným pre integrovanie ŽP a ZK, je **projekt** (rozvojový alebo humanitárny) s jasne štruktúrovaným projektovým cyklom. Nasledovné odporúčania, ako podporovať / vyžadovať integrovanie, budú preto viazané na výzvy SAMRS pre rozvojové / humanitárne a post-humanitárne projekty¹⁸ alebo výzvy pre podnikateľské subjekty, ktoré majú štandardizovaný proces a štruktúru. Odporúčania sú, samozrejme, aplikovateľné aj pre ostatných aktérov ODA SR a ostatné typy projektov.

Ak je prijímateľom príspevku ODA medzinárodná alebo mimovládna organizácia, ktorá má vlastné interné procesy a normy pre integráciu počas prípravy a schvaľovania projektov, nie je nutné, aby donor vyžadoval dodatočné integrovanie ochrany ŽP a ZK. Odporúča sa však preveriť, či daná organizácia interné normy aplikovala. Ak takýto partner nemá vlastné normy, donor by mal postupovať ako pri projektoch, ktoré vyhlasuje SAMRS.

Druhy projektov z hľadiska ich prepojenia so ŽP a ZK

Projekty (okrem výnimiek uvedených vyššie) sa budú deliť podľa toho (a) aké závažné riziko by mohli predstavovať pre ŽP a ZK, (b) do akej miery by mohli byť ohrozené ZK alebo ŽP, a (c) či predstavujú príležitosť riešiť otázky spojené so ŽP a ZK. Podľa toho budú projekty zaradené do troch kategórií:

Kategória A: Projekt predstavuje vysoké potenciálne riziko pre ŽP a ZK

Do tejto kategórie budú patriť všetky projekty, ktoré podliehajú povinnosti vypracovať štúdiu posúdenia vplyvu projektu alebo jeho aktivity na životné prostredie, všeobecne známu pod názvom 'Environmental Impact Assessment (EIA)', alebo 'Strategic Environmental Assessment (SEA)', na základe požiadaviek EIA / SEA legislatívy krajiny, v ktorej sa má projekt implementovať (partnerskej krajiny). Legislatíva vyžaduje vyhotovenie takejto štúdie ako separátneho dokumentu, ktorý musí byť súčasťou projektovej dokumentácie. Projektový návrh spolu so štúdiou EIA / SEA musia byť oficiálne schválené schvaľujúcim / povoľujúcim štátnym orgánom partnerskej krajiny, ktorý k tomuto návrhu vydá záverečné stanovisko.

V prípade ODA SR sa navrhujú dve možnosti: (a) žiadateľ predloží donorovi záverečné stanovisko – vid' hore – povoľujúce realizovať daný projekt spolu s projektovou žiadosťou, alebo (b) žiadateľ zahŕnie úlohu vypracovať EIA / SEA ako súčasť navrhovaného projektu. V prípade (b) by žiadateľ mal:

- zahrnúť vypracovanie EIA / SEA do pracovného plánu a rozpočtu projektu;
- predložiť technické zadanie (ToR) pre EIA / SEA štúdiu ako súčasť projektovej žiadosti;
- informovať, či vykoná túto štúdiu interne v rámci vlastných kapacít, alebo zapojí externého experta. Je nutné podotknúť, že v mnohých krajinách vrátane SR môžu v súlade s príslušnou legislatívou¹⁹ vykonávať EIA / SEA štúdie len fyzické alebo právnické osoby, ktoré prešli preskúšaním a sú 'odborne spôsobilé na účely posudzovania vplyvov na životné prostredie'.

¹⁸ Ide o humanitárne projekty technického charakteru, nie o čisto finančné alebo materiálne príspevky

¹⁹ V SR je to Vyhláška MŽP SR č. 113/2006 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o odbornej spôsobilosti na účely posudzovania vplyvov na životné prostredie

Donor môže zväziť aj možnosť v prvej fáze finančne podporiť vypracovanie návrhu projektu a EIA / SEA štúdie, a následne poskytnúť príspevok na realizáciu projektu, v prípade ak bude implementácia projektu oficiálne povolená v partnerskej krajine.

Vyššie uvedený proces sa bude týkať hlavne rozsiahlejších a finančne a technicky náročnejších infraštruktúrnych projektov, projektov zasahujúcich do rozsiahlejšieho územia, projektov realizovaných v blízkosti územia s určitým stupňom ochrany a podobne. Ilustratívny zoznam je uvedený v Rámčeku 3 nižšie, v Kapitole 3. **INTEGROVANIE OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY NA ÚROVNI ŽIADATEĽOV.**

Príklad:

Farma na chov rýb na Viktóriinom jazere (SAMRS/2017/KE/1/1); Jednou z aktivít projektu bolo vybudovanie 6 plávajúcich konštrukcií 6x6 m na Viktóriinom jazere, čo si vyžadovalo, aby žiadateľ vykonal EIA a získal príslušné povolenie. EIA bola zahrnutá ako jedna z úloh v rámci implementácie projektu.

Kategória B: Projekt predstavuje nízke alebo mierne riziko pre ŽP a ZK alebo akúkoľvek príležitosť pre ochranu ŽP a boj proti ZK

V tomto prípade žiadateľ vykoná takzvané 'zjednodušené hodnotenie dopadov' (negatívnych a pozitívnych) na ŽP a ZK vrátane navrhnutia opatrení na ich riešenie / realizáciu. Žiadateľ integruje výsledky tohto hodnotenia priamo do projektovej žiadosti. Následne žiadateľ integruje ŽP a ZK v rámci implementácie, monitoringu a vyhodnotenia projektu (v priebežných a záverečnej správe). Podrobnejší popis hodnotenia dopadov žiadateľom je v Kapitole 3. **INTEGROVANIE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY V PROJEKTOCH ŽIADATEĽOV.**

Príklady projektov:

- **Public and Private Finance for Development** (MF SR a UNDP); Cieľom projektu bolo zvyšovať kapacity partnerských krajín v riadení verejných financií a odstraňovať prekážky pre zapájanie súkromného sektora v SR do rozvojových projektov. V projekte sa využila príležitosť zvýšiť povedomie o niekoľkých ekonomických nástrojoch pre ŽP a ZK, organizovaním seminára 'Green Financing', pre predstaviteľov vlád partnerských krajín.
- **Využitie superabsorpčných polymérov (SAP) ako inováčného nástroja na znižovanie spotreby pitnej vody a kontaminácie spodných vôd spôsobených pesticídmi a hnojivami** (SAMRS/2018/VP/1/9); Cieľom aplikovania vlastného certifikovaného superabsorbenta v cieľovej krajine je: zníženie spotreby vody pri pestovaní plodín v podmienkach gruzínskeho poľnohospodárstva s následkom zvýšenia objemu pitnej vody pre obyvateľov; ochrana povrchových a podzemných vôd znížením spotreby pesticídov. Projekt sám osebe prispieva k ochrane ŽP (vody v tomto prípade) a zmierneniu dopadov ZK (znížením spotreby vody v poľnohospodárstve), a zároveň zohľadňuje potenciálny dopad ZK (možný nedostatok vody v obdobiach sucha) na výsledok projektu. Ten rieši nadefinovanie viacerých variantov testovania SAP.

Do tejto kategórie budú patriť aj projekty, ktorých ochrana ŽP alebo boj so zmenou klímy je hlavným cieľom projektu, alebo čiastočným cieľom projektu.

Príklady projektov:

- **Podpora efektívnej implementácie Bazilejského dohovoru v súvislosti s plnením reportingových povinností Moldavskej republiky (SAMRS/2016/MD/1/2);** Celkovým cieľom projektu bolo zvyšovanie environmentálneho povedomia verejnosti zavedením systému zberu a spracovania dát v odpadovom hospodárstve.
- **Monitoring a hodnotenie dopadov sucha na ochranu vôd a ich racionálneho využívania v Gruzínsku (SAMRS/2016/VP/1/6);** Jedným z opatrení pri riešení a manažmente sucha je aj monitoring a hodnotenie sucha, stanovená funkčná inštitucionálna a organizačná štruktúra s presne stanovenými kompetenciami na zmiernenie dopadov sucha a systém skorého varovania.

Kategória C: Projekt predstavuje nulové alebo zanedbateľné riziko, a nepredstavuje žiadnu príležitosť pre ochranu ŽP a boj proti ZK

V tomto prípade nie je nutná ďalšia analýza, nie je nutné integrovať ŽP a ZK; projektová žiadosť nemusí obsahovať žiadne referencie k prierezovej téme ŽP a ZK.

Príklady projektov:

- **Posilňovanie postavenia žien cez praktické zručnosti (SAMRS/2016/KE/1/5);** Aktivity projektu prispeli v Keni k zníženiu nezamestnanosti a posilneniu postavenia žien otvorením nových kurzov krajčírstva, kaderníctva a kozmetiky vrátane tréningu podnikateľských zručností, štartovacích balíčkov na rozbehnutie samostatnej zárobkovej činnosti a sprevádzania počas podnikania.
- **Konflikt ako príležitosť spolupráce komunitných lídrov a samospráv v riešení konfliktov (následkov vojny) na miestnej úrovni (SAMRS/ 2016 / 1/2);** Cieľom projektu bolo zefektívnenie spolupráce vládneho a mimovládneho sektora v oblasti riešenia konfliktov v Gruzínsku a dôsledkov vojny na úrovni samospráv. Projekt reagoval na problém nárastu konfliktov v spoločnosti súvisiacich s vojnou ako aj s reformami

Príprava a vyhlasovanie výziev na predkladanie projektov

V tejto fáze **sa odporúča**, aby donor zahrnul elementy zdôrazňujúce dôležitosť a potrebu integrovať ŽP a ZK do procesu vyhlasovania výziev, aby bolo žiadateľovi jasné, že sa to od neho vyžaduje.

Oprávnenosť aktivít

V texte výzvy v časti Podmienka oprávnenosti aktivít, podmienka č. 1 sa uvádza požiadavka uviesť ukazovatele prierezových tém v zmysle počtu zavedených opatrení v oblasti ŽP a ZK. Ak sa má integrovanie ŽP a ZK v projektoch posilniť, dôraz na dôležitosť zohľadniť prierezovú tému by mal byť silnejší už v znení samotnej výzvy.

Odporúčanie: Donor integruje aspekty ŽP a ZK do formulácie špecifického cieľa, oprávnených aktivít a merateľných ukazovateľov znení výzvy.

Príklad modifikácie textu Výzvy SAMRS/2020/MD/1: Podpora rozvojových intervencií v Moldavskej republike:

SEKTOR: DOBRÁ SPRÁVA VECÍ VEREJNÝCH A BUDOVANIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

Zmena formulácie Špecifického cieľa 'Zdieľaním reformných skúseností SR podporiť budovanie stabilného a demokratického Moldavska s efektívne fungujúcou štátnou správou, samosprávou a silnou občianskou spoločnosťou' na 'Zdieľaním reformných skúseností SR podporiť budovanie stabilného a demokratického Moldavska s efektívne fungujúcou štátnou správou, samosprávou a silnou občianskou spoločnosťou **podporujúcou udržateľný a inkluzívny rozvoj**.

Pre Oprávnenú aktivitu 'Budovanie kapacít štátnej správy, miestnej a regionálnej samosprávy a občianskej spoločnosti' zahrnúť príklady merateľných ukazovateľov pre prierezové témy, ktoré sú v súlade s vybranými operačnými cieľmi Agendy 2030. Napríklad '**Počet opatrení zvyšujúcich kapacity pre integrovanie ŽP a ZK do národných, miestnych a sektorových politík, stratégií a plánov**', '**Počet opatrení pre zlepšenie prístupu verejnosti vrátane miestnych komunit k informáciám súvisiacim so stavom a riadením ŽP a ZK**', alebo '**Počet opatrení podporujúcich zapojenie verejnosti do správy a manažmentu prírodných zdrojov (vodného, pôdneho a lesného hospodárstva a pod.)**'.

Pre Oprávnenú aktivitu 'Posilnenie odborných kapacít na premenu miest a ľudských obydli na inkluzívne, bezpečné, odolné a udržateľné' pridať napríklad merané ukazovatele '**Počet opatrení podporujúcich nízkouhlíkové dopravné systémy**', alebo '**Počet opatrení pre zapojenie verejnosti do tvorby bezpečných, bezbariérových a zelených verejných priestorov**'.

SEKTOR: INFRAŠTRUKTÚRA A UDRŽATELNÉ VYUŽÍVANIE ZDROJOV

Znenie Oprávnenej aktivity 'Budovanie a obnova udržateľnej infraštruktúry v oblasti vody, sanitácie, vodného hospodárstva a odpadového hospodárstva' zmeniť na 'Budovanie a obnova udržateľnej, **klimaticky odolnej** infraštruktúry v oblasti vody, sanitácie, vodného hospodárstva a odpadového hospodárstva'.

ŽP a ZK v žiadosti o poskytnutie dotácie

Pre žiadateľa je nutné pochopiť, aké možné dopady (negatívne a pozitívne) môže projekt alebo jeho aktivity mať na ŽP a ZK v počiatočnom štádiu prípravy projektu. Na základe toho stanoví, do akej miery sa ŽP a ZK v projekte musí zohľadniť a aké opatrenia sa môžu implementovať. Táto súvislosť má byť zrozumiteľná aj pre donora, ktorý projekt vyhodnocuje a rozhoduje o alokácii dotácie. V aktuálnom formulári je požiadavka pre žiadateľa, poskytnúť informácie k prierezovým témam až v časti 8. Popis prierezových tém, nepostačujúca.

Odporúčanie: Donor integruje požiadavku pre žiadateľa uviesť informácie súvisiace s prierezovými témami do všetkých relevantných častí formulára. Jedna z možností pre integrovanie témy ŽP a ZK do žiadosti a relevantných príloh je uvedená v Tabuľke 3. Platí to len pre projekty kategórie A a B.

Tabuľka 3: Návrh integrácie ŽP a ZK do formulára pre projektovú žiadosť

Sekcia formulára žiadosti o dotáciu	Odporúčané požiadavky pre žiadateľa v súvislosti s integráciou ŽP a ZK
5.1 Stručný popis projektu	Uviesť vzťah projektu k prierezovej téme, v prípade ŽP a ZK žiadateľ uvedie, do ktorej z Kategórií A, B, C projekt zaradil. Ak to bude Kategória A, bude uvedené, že požiadavky uviesť informácie k ŽP a ZK v ďalších sekciách sa na neho už nevzťahujú.
5.2 Popis východiskovej situácie	Stručne popísať situáciu, problémy a potenciálne riziká alebo príležitosti pre relevantné oblasti ŽP a ZK, a následne potenciálne dopady na cieľovú skupinu alebo príležitosti, ktoré projekt pre tieto oblasti predstavuje; uviesť, ako sa budú tieto dopady (negatívne alebo pozitívne) počas implementácie riešiť / realizovať.
5.4 Spôsob realizácie aktivít projektu	Popísať opatrenia / aktivity na predchádzanie, znižovanie hore menovaných rizík alebo na využitie príležitosti pre oblasť ŽP a ZK a následne ich uviesť v Harmonograme realizácie; popísať očakávané výsledky a merateľné ukazovatele.
5.5 Situácia po realizácii projektu a udržateľnosť projektu	Popis výsledkov pre oblasť ŽP a ZK, ak nie je uvedené vyššie, popis aktivít k udržateľnosti projektu z hľadiska vzťahu k ŽP a ZK.
6. Administratívna a prevádzková kapacita žiadateľa	Uviesť, či má žiadateľ vlastné odborné a prevádzkové kapacity alebo využije externých špecialistov na implementáciu aktivít spojených so ŽP a ZK; v súlade s tým uviesť informácie v Personálnej matici.
7. Popis cieľovej skupiny	Popísať, ako opatrenia v oblasti ŽP a ZK ovplyvnia cieľovú skupinu a uviesť, či boli zapojené do hodnotenia identifikovania, respektíve rizík / dopadov.
8. Popis prierezových tém	Táto časť nebude potrebná, ak budú prierezové témy popísané v ostatných častiach žiadosti.
11. Identifikácia rizík	Ak sú popísané vyššie (napríklad riziká spojené s extrémnymi prejavmi počasia), žiadateľ ich len vymenuje a odvolá sa na podrobnosti uvedené v predošlých sekciách žiadosti.
12. Komunikačný plán	Rátať s odprezentovaním toho, ako boli integrované aspekty ŽP a ZK a s akými výsledkami.
13. Zoznam povinných príloh	(i) Kladné záverečné stanovisko / oficiálne povolenie na realizáciu navrhovaného projektu vydané partnerskou krajinou (viac informácií na strane 18); alebo (ii) Technické zadanie (terms of reference) pre štúdiu EIA / SEA, ak je povinnosť túto štúdiu realizovať.
Matica logického rámca projektu	Zahrnúť: údaje týkajúce sa ŽP a ZK naprieč celou maticou, minimálne na úrovni výsledkov a aktivít; merateľné indikátory pre ciele (ak je to relevantné), výsledky, aktivity súvisiace so ŽP a ZK.

ŽP a ZK v rozpočte projektu žiadajúceho o dotáciu

V aktuálnom formulári Logickej matice rámca projektu žiadateľ uvádza len celkovú požadovanú sumu pre projekt (z toho sumu dotácie a sumu spolufinancovania).

Odporúčanie: Ak je to technicky možné, žiadateľ uvedie (okrem celkovej sumy) výšku z celkovej sumy projektu alokovanú na prierezové témy (zvlášť na rodovú rovnosť a zvlášť na ŽP / ZK).

Je na zvážení donora žiadať rozdelenie rozpočtu podľa aktivít projektu (napr. pridať stĺpec pre rozpočet ku každému Výsledku alebo Aktivite projektu). To umožní donorovi stanoviť výšku celkových financií alokovaných / minútych na prierezové témy, v ročných alebo 5-ročných hodnotiacich správach ODA SR, ako aj v komunikačných materiáloch pre verejnosť, iné ministerstvá, iných donorov a pod. Ideálne sa rovnaký postup použije v prípade uvádzania výdavkov vo finančných správach implementovaného projektu.

Hodnotenie a výber projektov

Systém hodnotenia a výberu projektov (viď Tabuľka 4 a 5) je navrhnutý tak, aby nebol diskriminačný voči projektom, ktoré neintegrujú ŽP a ZK, pretože na to nie je opodstatnenie (projekty Kategórie C). Účelom navrhnutého systému taktiež nie je určovanie kategórie projektu ('marking'), keďže to určuje žiadateľ. Daný systém slúži donorovi na posúdenie, či daný projekt (Kategórie A alebo B) dostatočne a správne integroval ŽP a ZK. Preto sa v tomto prípade bodové hodnotenie neodporúča. Ak sa donor v budúcnosti rozhodne napríklad zaviesť kvótu / špecifický cieľ pre minimálny počet podporených projektov s elementom ŽP a ZK alebo pre minimálne množstvo financií alokovaných pre takéto projekty, bodové hodnotenie by malo opodstatnenie.

Po *formálnej stránke* donor zhodnotí, či žiadateľ integroval ŽP a ZK do všetkých relevantných častí projektovej žiadosti.

Po *obsahovej / odbornej stránke* donor posúdi, či projekt v konečnom dôsledku, po implementácii navrhnutých opatrení:

- nebude mať negatívny vplyv na ŽP a ZK;
- nebude ohrozený environmentálnymi alebo klimatickými hrozbami;
- prispeje k zlepšeniu kvality ŽP a k boju proti ZK.

Projekt sa bude posudzovať podľa toho, či predstavuje riziko, alebo akúkoľvek príležitosť pre jednu alebo viac z nasledovných oblastí:

- ochrana prírody, biodiverzity, ekosystémov a ich služieb a udržateľné riadenie prírodných zdrojov;
- zmiernenie zmeny klímy (mitigácia) a prispôbenie sa dôsledkom zmeny klímy (adaptácia);
- zdravotné podmienky a bezpečnosť miestnych komunití;
- prevencia a kontrola znečisťovania ŽP a efektívne využívanie zdrojov;
- zvýšenie environmentálneho povedomia a informovanosti.

Na základe toho donor rozhodne, či:

- **môže byť projekt hodnotený bez nutnosti integrovať ŽP a ZK;**
- **má byť vrátený žiadateľovi na dopracovanie;**
- **má byť projekt odmietnutý.**

V prvom kroku hodnotenia donor / hodnotiteľ posúdi, či žiadateľ zaradil projekt do jednej z kategórií A, B, C, a či zaradenie projektu akceptuje. Tabuľka nižšie predstavuje príklad záznamu z posúdenia kategorizácie projektu. Na otázky v tabuľke odpovie na základe informácií uvedených v projektovej žiadosti. Donor (tak isto ako žiadateľ) môže využiť ilustratívny zoznam typov oblastí a projektov podľa ich potenciálneho vplyvu na ŽP a ZK, a / alebo prehľad typov možných rizík alebo príležitostí pre príslušné aspekty ŽP a ZK, a / alebo (viď Rámček 5 a 6 v Kapitole 3. **INTEGROVANIE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY V PROJEKTOCH ŽIADATEĽOV**).

Tabuľka 4: Návrh Kategorizácie projektov

Oblasť posudzovania	Aspekty hodnotenia	Kategória projektu			
		C	B	B/A	B/A
Stručný popis projektu	Minimálne jedna projektová aktivita predstavuje mierne až vysoké potenciálne riziko pre minimálne jednu z oblastí ŽP a ZK, alebo môže byť ohrozená dopadmi ZK alebo degradáciou ŽP.	nie	nie	áno	áno
	Minimálne jedna projektová aktivita predstavuje relevantnú a realistickú príležitosť prispieť k zlepšeniu situácie v jednej z oblastí ŽP a ZK.	nie	áno	nie	áno

Projekt, pre ktorý **ani jedna odpoveď nie je 'áno' (Kategória C)**, nemá vzťah k prierezovej téme ŽP a ZK, teda je nutné ho ďalej posudzovať z hľadiska zohľadnenia tejto prierezovej témy.

Projekt, pre ktorý **minimálne jedna odpoveď je 'áno' (Kategória A alebo B)** bude predmetom ďalšieho hodnotenia miery integrácie prierezovej témy ŽP a ZK do projektovej žiadosti.

Tabuľka 1: Hodnotenie miery a kvality integrácie ŽP a ZK do projektov Kategórie A a B

Oblasť posudzovania	Aspekty hodnotenia	Kategória projektu				Poznámky
		A		B		
		áno	nie	áno	nie	
Východisková analýza	Východisková analýza obsahuje všetky nasledovné informácie: <ul style="list-style-type: none"> popis aktuálnej situácie v predmetnej oblasti ŽP a ZK; identifikované sú všetky relevantné riziká / príležitosti súvisiace so ŽP a ZK; identifikované sú všetky potenciálne negatívne / pozitívne dopady projektu na príslušné aspekty ŽP a ZK, alebo naopak možné negatívne / pozitívne dopady na ŽP / ZK na implementáciu a výsledky projektu; identifikované sú prípadné negatívne / pozitívne dopady na cieľovú skupinu projektu. 					
	Opatrenia / aktivity	Projektová žiadosť zahŕňa: <ul style="list-style-type: none"> realizovateľné a udržateľné opatrenia / aktivity, ktorých cieľom je prevencia alebo minimalizácia potenciálnych negatívnych dopadov, alebo opatrenia / aktivity, ktorými projekt realizuje príležitosť zlepšiť kvalitu ŽP alebo podporuje boj proti ZK; referenciu k povinnej prílohe: Technické zadanie (ToR) pre EIA / SEA. 				

		áno	nie	áno	nie	
Indikátory a očakávané výsledky	K opatreniam / aktivitám súvisiacim so ŽP a ZK sú priradené merateľné indikátory a očakávané výsledky.					
Rozpočet	Je alokované dostatočné množstvo finančných prostriedkov pre opatrenia / aktivity súvisiace so ŽP a ZK.					
Kapacita žiadateľa	Je preukázané, že žiadateľ má (interné alebo externé) odborné, prípadne aj prevádzkové kapacity implementovať aktivity / opatrenia súvisiace so ŽP a ZK, alebo v súlade s normami ŽP a ZK.					
Povinné prílohy	<ul style="list-style-type: none"> • formulár stanovenia rizík / príležitostí pre ŽP a ZK; • technické zadanie (ToR) pre EIA / SEA (pre projekt Kategórie A). 					
Logická matica projektu	<p>Údaje týkajúce sa ŽP a ZK sú integrované naprieč celou maticou, minimálne na úrovni výsledkov a aktivít; merateľné indikátory pre ciele (ak je to relevantné), výsledky, aktivity súvisiace so ŽP a ZK.</p> <p>Je alokované dostatočné množstvo finančných prostriedkov pre opatrenia / aktivity súvisiace so ŽP a ZK.</p>					

Vyhodnotenie:

- Ak odpoveď na minimálne jednu otázku je 'nie', projekt neposkytuje dostatočné / overiteľné / správne informácie pre jeho vyhodnotenie z hľadiska dopadov na ŽP a ZK a bude vrátený žiadateľovi na dopracovanie.

Například v projekte Farma na chov rýb na Viktóriinom jazere (Keňa, SA-MRS/2017/KE/1/1) ; bolo okrem iného cieľom založiť v komunitnom centre farmu na chov rýb na Viktóriinom jazere. Jednou z plánovaných aktivít projektu bolo 'Získanie povolení pre chov rýb', medzi ktorými sa spomína aj EIA. To znamená, že pred implementovaním danej aktivity sa vyžaduje posúdenie, či tá nepredstavuje riziko pre ŽP, a návrh príslušných opatrení. Žiadateľ však v časti 'Popis východiskovej situácie' žiadne potenciálne riziká v súvislosti so ŽP nespomína. Nie je napríklad známe, či daný projekt nemôže prispieť k zhoršeniu kvality ŽP alebo či udržateľnosť projektu – výlov a predaj rýb – nemôže byť ohrozený degradáciou ŽP. Podľa Svetovej banky je jazero ohrozované nasledovnými rizikami: invázia vodného hyacintu na vodnej hladine, odoberajúceho kyslík z vody pod ním; úbytok lesa okolo jazera spojený s pôdnou eróziou ohrozujúci produktivitu jazera; voda jazera je znečisťovaná sedimentmi a škodlivinami pochádzajúcimi z aktivít v okolí jazera.²⁰ Ďalšími spomínanými problémami sú strata biodiverzity a biotopov. Plánovaný projekt nemusí prispievať ani k jednému z týchto problémov a môže byť vytvorený tak, aby ho spomínané negatívne vplyvy neohrozovali, ale to je pre donora ťažké posúdiť, keď sa príslušné informácie vo východiskovej analýze vôbec nenachádzajú. V takomto prípade, keď je v projekte indikovaná príprava štúdie EIA, ale nie je zrejmé prečo, by bolo odporúčané, aby donor vrátil projekt na dopracovanie.

20 <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/02/29/reviving-lake-victoria-by-restoring-livelihoods>

- **Ak žiadateľ integroval ŽP a ZK do všetkých relevantných častí projektovej žiadosti a preukázal, že po implementovaní príslušných opatrení nebude mať negatívny vplyv na ŽP a ZK, môže byť schválený, ak vyhovuje ostatným hodnotiacim kritériám.**

Odporúčanie: Donor by v posúdení opráviteľnosti projektu zohľadnil, či a v akej miere žiadateľ integroval prierezové témy. Pri téme ochrana ŽP a ZK by to znamenalo, že žiadateľ minimálne vyhodnotil prepojenie projektu so ŽP a ZK a priradil ho do správnej kategórie. Pri projektoch kategórie A a B by to znamenalo, že zohľadnenie ŽP a ZK bolo dostatočné a správne integrované do projektovej žiadosti.

Prierezová téma ŽP a ZK v sebe zahŕňa širokú škálu sektorov, odborov a smerov, napr. čisté energie, nízkouhlíková doprava, ochrana biodiverzity a ekosystémov, udržateľný rybolov a pod. Každému z nich sa venuje špecifický vedný alebo aplikovaný odbor.

Odporúčanie: Donor by mal nájsť spôsob, ako zabezpečiť odbornú kompetentnosť hodnotiacej komisie, najmä v prípade technicky komplexnejších projektov. Jeden zo spôsobov môže byť vytvorenie zoznamu externých expertov ('roster') odborne spôsobilých hodnotiť jednotlivé aspekty súvisiace s integrovaním ŽP a ZK a pozývať ich podľa potreby k hodnoteniu a výberu projektov ako externých poradcov.

Monitorovanie a hodnotenie podporených projektov

Odporúčanie: Donor integruje požiadavky monitorovať a zhodnotiť integrovanie ŽP a ZK do formulára pre priebežnú a záverečnú projektovú správu vypracovanú realizátorom a taktiež sa zameria na mieru a výsledky integrácie počas monitorovania (monitorovacích ciest).

Špecificky sa odporúča do celkového zhodnotenia projektov Kategórie A a B pridať hodnotenie, či:

- boli implementované plánované opatrenia / aktivity súvisiace s ochranou ŽP a ZK;
- predmetné opatrenia priniesli očakávané výsledky;
- boli dosiahnuté celkové ciele projektu zamerané na predchádzanie / zmierňovanie dopadov na ŽP a ZK alebo realizáciu príležitostí na podporu ochrany ŽP a boja proti ZK, v prípade ak boli takéto ciele formulované.

Pre externé hodnotenie sa odporúča zahrnúť do technického zadania pre nezávislého hodnotiteľa úlohu vyhodnotiť mieru integrácie ŽP a ZK ako do projektových žiadostí, tak do implementácií projektov.

2.3

Integrácia ochrany ŽP A ZK v procese hodnotenia ODA SR

Hodnotenie miery a výsledkov integrovania ŽP a ZK do ODA SR by malo byť súčasťou existujúceho (alebo plánovaného) systému a cyklu hodnotenia implementácie Strednodobej stratégie ODA SR. V súlade s aktuálnou Strednodobou stratégiou ODA SR na roky 2019 – 2023 by sa hodnotenie zohľadňovania prierezových tém malo realizovať v rámci:

- Hodnotenia kvality systému ODA SR
- Hodnotenie výsledkov implementácie ODA SR

Hodnotenie kvality systému ODA SR

Nastavenie a postupné vylepšovanie systému pre integrovanie prierezových tém do ODA SR je nevyhnutnou podmienkou na to, aby sa miera aj kvalita integrovania zvyšovala. Aktuálna Strednodobá stratégia ODA SR na roky 2019 – 2023 obsahuje *Logickú maticu pre monitorovanie pokroku v skvalitňovaní systému ODA SR*, s definovanými cieľmi a očakávanými výsledkami.

Odporúčanie: V matici zdefinovať aj cieľ a očakávané výsledky aj pre hodnotenie systému integrovania prierezových tém do ODA SR.

Pre oblasť ŽP a ZK to môže byť napríklad:

- **Cieľ:** Vytvoriť (a implementovať) systém pre integrovanie prierezových tém do ODA SR.
- **Výsledok:** Vypracovať nástroje pre integrovanie (príručky, smernice, informačné listy, formuláre a pod.). Zvýšiť odbornú kapacitu aktérov ODA pre porozumenie a integrovanie prierezových tém (školenia, semináre). Posilniť inštitucionálnu kapacitu pre integrovanie (začleniť špecialistov na prierezové témy do tímu SAMRS alebo iných aktérov ODA SR, začleniť špecialistov na prierezové témy medzi odborných hodnotiteľov projektov / externých poradných tímov a pod.).

Hodnotenie implementácie ODA SR

V súvislosti so Strednodobou stratégiou ODA SR a stratégiami rozvojovej spolupráce s programovými krajinami je možné hodnotiť nasledovné aspekty:

- A. Hodnotenie dopadov a výsledkov integrovania ŽP a ZK do rozvojových stratégií
- B. Sledovanie a vykazovanie podielu ODA venovanej výlučne problematike ŽP a ZK

A. Hodnotenie dopadov a výsledkov integrovania ŽP a ZK do rozvojových stratégií

Toto hodnotenie je spojené s implementáciou programov, projektov, iniciatív a aktivít, ktoré boli schválené a finančne / technicky podporené v rámci

rámцovej stratégie. Nevyhnutnou podmienkou pre hodnotenie dosiahnutých výsledkov sú správne formulované relevantné a merateľné indikátory, ktoré by mali byť súčasťou strategického dokumentu. Akonáhle stratégia rozvojovej spolupráce obsahuje ciele a výsledky priamo orientované na ŽP alebo ZK, alebo zahŕňa ŽP a ZK ako dôležité prierezové témy, musí obsahovať príslušné indikátory.

Podľa úrovne a špecifikácie sledovaného parametra sa indikátory delia na:

- **Indikátory dopadu ('impact indicators')**
- **Indikátory na úrovni cieľa ('outcome indicators')**
- **Indikátory na úrovni výsledku ('output indicators')**

Indikátory dopadu ('impact indicators') pre integrovanie ŽP a ZK

Na tejto úrovni sa pre stredno- až dlhodobejšie strategické dokumenty často používajú indikátory dohodnuté na medzinárodnej úrovni, v súvislosti s globálne alebo regionálne prijatými cieľmi udržateľného rozvoja, ako sú SDGs (napr. *zvýšiť dostupnosť obyvateľov partnerskej krajiny / regiónu k vode a kanalizácii*). Slovensko ako donor je zvyčajne jedným z aktérov, ktorí prispievajú k dosiahnutiu týchto cieľov, preto tieto indikátory väčšinou nevypovedajú o príspevku konkrétneho aktéra k dosiahnutiu cieľa.

V súvislosti s horeuvedeným by mali byť v Strednodobej stratégii ODA SR tieto prierezové čiastkové ciele (a príslušné indikátory) zahrnuté do cieľov pre všetky sektorové priority ODA SR.

Napríklad pre SDG 4: Zabezpečiť inkluzívne, spravodlivé a kvalitné vzdelávanie a podporovať celoživotné vzdelávacie príležitosti pre všetkých, je z hľadiska integrovania ŽP a ZK relevantný:

- *čiastkový cieľ 4.7; Do roku 2030 zabezpečiť, aby všetci študenti získali znalosti a zručnosti potrebné na podporu udržateľného rozvoja, okrem iného prostredníctvom vzdelávania o udržateľnom rozvoji a udržateľnom spôsobe života, o ľudských právach, rovnosti pohlaví, taktiež pomocou podpory kultúry mieru a nenásilia, globálneho občianstva a ocenenia kultúrnej rozmanitosti a príspevku kultúry k udržateľnému rozvoju;*
- *čiastkový cieľ 13.3; Zlepšiť vzdelávanie a zvyšovanie povedomia o zmene klímy, rozšíriť ľudské a inštitucionálne kapacity pre zmiernenie zmeny klímy a adaptáciu na ňu, znižovanie jej dopadu a včasné varovanie.*

Ak sú ciele rámцovej stratégie definované príliš všeobecne, odporúča sa, aby obsahovala minimálne nasledovné indikátory:

- Počet intervencií / projektov zameraných na ŽP a ZK
- Počet intervencií / projektov, ktoré integrujú aspekty ŽP a ZK
- Celkové výdavky na projekty zamerané na ŽP / ZK
- Celkové výdavky na projekty, ktorých aktivity podporujú environmentálnu udržateľnosť a boj proti ZK (ak je technicky možné to monitorovať)

Indikátory na úrovni cieľa ('outcome indicators') a na úrovni výsledku ('output indicators')

Podľa charakteru cieľa a výsledku tieto indikátory umožňujú merať / hodnotiť prínosy rozvojových intervencií a následne hmotné a nehmotné produkty projektov / aktivít, vďaka ktorým sa príslušné prínosy dosiahli. Ich formulácia môže závisieť od charakteru rozvojovej intervencie, pre ktorú sú určené: stratégiu, program alebo projekt.

Napríklad indikátor na úrovni cieľa môže byť formulovaný pre:

- Strednodobú stratégiu: *Počet študentov (základných / stredných / vysokých) škôl, ktorí absolvovali vzdelanie o udržateľnom rozvoji a udržateľnom spôsobe života (o prierezových témach všeobecne) vďaka podpore ODA SR;*
- Rozvojový projekt: *Počet študentov vysokých škôl v partnerskej krajine / jednom z jej regiónov, ktorí absolvovali vzdelanie o udržateľnom rozvoji a udržateľnom spôsobe života (o prierezových témach všeobecne).*

Príslušný indikátor na úrovni výsledku môže byť: *Existencia / počet aplikovaných kurzov / tréningových materiálov / osnovy o udržateľnom rozvoji a udržateľnom spôsobe života (o prierezových témach všeobecne).*

Príklady indikátorov pre integrovanie do sektorových priorit ODA SR sú uvedené v Prilohe **PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI ŽP.**

B. Hodnotenie celkovej miery / efektívnosti integrovania ŽP a ZK do ODA SR

(i) Rio markery a marker 'pomoci životnému prostrediu'

Tieto markery boli zavedené Výborom pre rozvojovú pomoc Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (ďalej len „OECD/DAC“) na odsledovanie aktivít / projektov naprieč rôznymi sektormi, ktoré majú za cieľ adresovať otázky zmeny klímy alebo životného prostredia.

Napríklad: To, či aktivita / projekt pokrýva aspekty environmentálnej udržateľnosti, sa už dá čiastočne identifikovať prostredníctvom údajov na odvetvovej úrovni. Keďže sa však aktivity / projekty zamerané na environmentálne ciele môžu vzťahovať na celý rad sektorov, nestačí vždy len odvetvová informácia. Napríklad aktivity / projekty v oblasti energetickej účinnosti, ktoré sa vyskytujú v odvetví dopravy, by sa nedali identifikovať ako prispievajúce k zmierňovaniu zmeny klímy (mitigácii) iba prostredníctvom „sektorového“ dopravného kódu.

Špecifickejšie markery majú umožniť monitorovanie a meranie finančných tokov ODA, ktoré sú poskytnuté rozvojovým krajinám na boj so zmenou klímy a na ochranu životného prostredia. Tvoria súčasť celkového štatistického systému OECD, ktorý monitoruje oficiálne finančné toky pre rozvojovú spoluprácu. Údaje DAC sú verejne dostupné online a zhromažďujú informácie o úrovni financovania rozvoja (pomoc a iné zdroje) od poskytovateľov financovania rozvoja v rozvojových krajinách.

OECD DAC používa spolu 5 markerov:

1. 1 marker 'pomoci životnému prostrediu' (týka sa aktivít podporujúcich riadenie v oblasti ŽP alebo ochranu fyzikálnych a biologických aspektov ŽP)

2. 4 markery týkajúce sa 'Rio dohovorov'

- Biodiverzita
- Dezertifikácia
- Zmierňovanie zmeny klímy / mitigácia (znižovanie alebo zachytávanie skleníkových plynov)
- Zmierňovanie dopadov zmeny klímy / adaptácia (vrátane znižovania klimatických rizík a znižovanie zraniteľnosti na ne)

Markery sa pridelujú aktivitám / projektom na základe toho, do akej miery riešia aspekt ŽP / ZK, čo je určené aj podielom z ich celkového rozpočtu venovanému horeuvedeným témam.

EuropeAid používa napríklad takéto hodnotenie pre pridelovanie markerov projektom:

Body	Stav posudzovania danej témy v projekte	% rozpočtu projektu na riešenie danej témy
0	Projekt sa ňou vôbec nezaobera	0 %
1	Je významným cieľom projektu	40 %
2	Je hlavným cieľom projektu	100 %

Príklad medzinárodnej praxe: Švédka agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SIDA) tiež používa 5 menovaných OECD / DAC markerov, ale pre svoje štatistické hodnotenie používa aj agregovaný 'marker environmentálnej politiky', kde projekty hodnotí nasledovne:

- 0 – projekt sa danou témou nezaobera
- 1 – téma ŽP a ZK je integrovaná v projekte, ale hlavným cieľom projektu je iné sektorové zameranie
- 2 – adresovanie ŽP a ZK je hlavným cieľom projektu

Projekt musí obsahovať všetky nasledovné 3 elementy, aby mu mohol byť pridelený marker 1 alebo 2:

1. Kontext – téma tvorí relevantnú časť celého kontextu projektu, rezonuje v opise situačnej analýzy a základných informáciách o projekte.
2. Ciele – cieľ riešiť vybranú tému je jasne definovaný, prednostne na úrovni celkového cieľa projektu alebo na úrovniach špecifických cieľov alebo očakávaných výsledkov.
3. Aktivity – projekt obsahuje aktivity / opatrenia, ktoré jasne adresujú definovaný problém a cieľ.

Ideálne by aj logická matica projektu mala obsahovať indikátory relevantné pre Rio dohovory.

Projekty, ktoré podporujú nástroje pre integrovanie ŽP a ZK v partnerskej

krajine, tiež môžu byť kvalifikované v kategórii 2 (ŽP a ZK sú hlavným cieľom). Sú to napríklad projekty, ktoré sú primárne určené na budovanie kapacít a formulovanie nástrojov na integráciu ochrany prírody a biodiverzity, ekosystémov a ich služieb, zmeny klímy alebo degradácie pôdy do národných a regionálnych politík, plánov a investičných rámcov. Pod predmetnými nástrojmi rozumieme napríklad procesy posudzovania vplyvu stratégie alebo projektu na životné prostredie (EIA, SEA), podporu účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia, 'zelené' verejné obstarávanie, 'zelené' rozpočtovanie a riadenie verejných výdavkov a podobne.

Podrobnejšie informácie ku každému z markerov a príklady projektov / aktivít, ktoré by spĺňali podmienky pre marker 1 alebo 2 sú uvedené v príručke *Integrating the environment and climate change into EU international cooperation and development: Towards sustainable development, Annex 8*; <https://europa.eu/capacity4dev/public-environment-climate/wiki/new-guidelines-integrating-environment-and-climate-change-eu-international-cooperation>.

Odporúčanie: Pre budúce efektívne používanie menovaných markerov aktérmi ODA SR by bolo prínosné:

- **Vysvetliť filozofiu a spôsob ich používania relevantným aktérom ODA SR**
- **Viesť diskusiu a dohodnúť sa na jednotnom systéme ich používania**

Prizvanie OECD DAC experta alebo predstaviteľa niektorého z 'tradičných' donorov, ktorý má skúsenosť v danej oblasti, by mohlo byť nápomocné.

(ii) Kategórie projektov podľa navrhnutých skríningových kritérií ODA SR

V projektoch Kategórie A a B má realizátor projektu identifikovať, aký podiel jeho rozpočtu a následne výdavkov bolo alokovaných na opatrenia / aktivity spojené so ŽP a ZK.

Ak donor nastaví systém pre zbieranie horeuvedených informácií a má na to kapacitu, môže monitorovať, hodnotiť a komunikovať nasledovné, vyššie už menované **indikátory**:

- Počet / podiel projektov, ktoré integrovali otázky ŽP a ZK
- Výška / percento celkového rozpočtu pre výzvy alokované na opatrenia / aktivity v oblasti ŽP a ZK
- Kvalitatívne informácie opisného typu, napríklad zoznam typu aktivít a opatrení v oblasti ŽP a ZK, ktoré projekty implementovali

Tieto informácie môžu dopĺňať informácie získané z uplatňovania Rio a 'environment' markerov. Je však nevyhnutné predísť duplikovaniu zozbieraných údajov.

3

INTEGROVANIE OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY NA ÚROVNI ŽIADATEĽOV

Integrovanie ŽP a ZK v rozvojovom projekte znamená zohľadnenie týchto aspektov v celom projektovom cykle, od jeho plánovania a tvorby až po jeho implementáciu, monitorovanie a vyhodnotenie. Pri procese integrovania je potrebné zabezpečiť nasledovné:

- **predchádzanie a/alebo znižovanie negatívnych dopadov;** projekt nebude prispievať k zhoršeniu kvality ŽP; nebude prispievať ku zmene klímy zvyšovaním emisií skleníkových plynov a nebude znižovať klimatickú odolnosť záujmového územia a cieľových skupín obyvateľstva;
- **projekt nebude ohrozený rizikami** spojenými so zmenou klímy alebo environmentálnymi rizikami; potenciálne klimatické alebo environmentálne riziká neohrozia samotnú implementáciu projektu ani udržateľnosť jeho výsledkov;
- **projekt využije príležitosť** na posilnenie a realizovanie opatrení podporujúcich zlepšovanie kvality ŽP, znižovanie emisií skleníkových plynov a / alebo lepšie adaptovanie sa na dopady zmeny klímy.

3.1

Druhy projektov z hľadiska ich prepojenia so ŽP a ZK

Projekty budú zaraďované podľa rizika alebo príležitosti, ktorú pre ŽP a ZK predstavujú, do troch kategórií:

Kategória A: Projekt predstavuje vysoké riziko pre ŽP a ZK

Do tejto kategórie patria projekty, ktoré podliehajú povinnosti posúdenia vplyvov projektu alebo jeho zmeny, alebo strategického dokumentu alebo jeho zmeny na životné prostredie, všeobecne známe pod názvom 'Environmental Impact Assessment' (EIA) alebo 'Strategic Environmental Assessment' (SEA). Žiadateľ je zodpovedný za vypracovanie štúdie EIA / SEA, ktorá sa vykonáva na základe štandardizovaných postupov riadených v mnohých krajinách sveta príslušnou legislatívou.²¹ V prípade rozvojových projektov by sa EIA / SEA mala realizovať podľa legislatívy partnerskej krajiny, kde bude projekt implementovaný a kde sa teda predpokladá jeho negatívny vplyv (ak sa neprijmú patričné opatrenia). Žiadateľ môže realizovať projekt / aktivitu v partnerskej krajine až po získaní povolenia / kladného záverečného stanoviska od povoľovacieho / schvaľovacieho štátneho orgánu partnerskej krajiny, ktorý ho vydá aj na základe posúdenia EIA / SEA štúdie.

Vyššie uvedený proces sa bude týkať hlavne rozsiahlejších a finančne a technicky náročnejších infraštruktúrnych projektov, projektov zasahujúcich do rozsiahlejšieho územia, projektov realizovaných v chránenom území / v blízkosti územia s určitým stupňom ochrany a podobne. Ilustratívny zoznam je uvedený v Rámčeku 3 nižšie.

Príklady projektov:

Farma na chov rýb na Viktóriinom jazere (SAMRS/2017/KE/1/1): Jednou z aktivít projektu bolo vybudovanie 6 plávajúcích konštrukcií 6x6x6 m na Viktóriinom jazere, čo si vyžadovalo, aby žiadateľ vykonal EIA a získal príslušné povolenie. EIA bola zahrnutá ako jedna z úloh v rámci implementácie projektu.

Napriek tomu, že Eximbanka SR má svoj interný systém hodnotenia vplyvov na ŽP a ZK, typy rozvojových projektov, ktoré podporuje, sú dobrým príkladom intervencií, ktoré si budú vyžadovať vypracovanie EIA štúdií. Sú to napríklad: **Výroba a dodávka zariadení na výrobu pneumatík; Komplexné technologické vybavenie na rekonštrukciu závodu na výrobu sušených mliečnych výrobkov; Veterný park a podobne.**

V prípade ODA SR sa navrhujú dva varianty:

- a. Žiadateľ vypracuje štúdiu EIA / SEA v rámci prípravy projektu a na jej základe získa kladné záverečné stanovisko / povolenie od príslušného štátneho orgánu partnerskej krajiny uskutočniť projekt. Toto povolenie predloží

²¹ Na Slovensku je to Zákon 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie; znenie zákona a jeho doplnenia sú dostupné na <https://www.enviroportal.sk/legislativa-eia-sea-posudzovania-vplyvov-na-zivotne-prostredie>

donorovi spolu s projektovou žiadosťou. Vypracovanie štúdie a jej schválenie môže byť technicky a časovo náročné, preto je tento variant možný, len ak donor poskytne dostatočne dlhý čas na vypracovanie žiadosti a keď má žiadateľ vlastné / iné prostriedky na vypracovanie technického projektu vrátane EIA / SEA štúdie.

- b. Žiadateľ vypracuje EIA / SEA počas implementácie projektu. V tom prípade by mal:
- zahrnúť vypracovanie EIA / SEA do pracovného plánu a rozpočtu projektu;
 - predložiť technické zadanie (ToR) pre EIA / SEA štúdiu ako súčasť projektovej žiadosti, a;
 - informovať, či vykoná štúdiu EIA / SEA interne v rámci vlastných kapacít alebo zapojí externého partnera.

Vypracovanie štúdie EIA / SEA (správy o hodnotení) a jej odborného posudku si zvyčajne vyžaduje tím odborníkov²² a hodnotenie si často vyžaduje aplikáciu komplexnejších metód ako GIS, odoberanie vzoriek (vody, pôdy a pod.), laboratórne analýzy. Žiadateľ s tým musí rátať v rozpočte.

Viacero usmernení a metodických príručiek pre proces EIA / SEA je možné nájsť na stránke MŽP SR

www.enviroportal.sk/eia-sea-posudzovanie-vplyvov-na-zp/publikacie.

www.enviroportal.sk/sk/eia/sposobile-osoby.

Príklady technických zadanií (TOR) pre realizovanie EIA, SEA a CRA sa nachádzajú ako prílohy dokumentu *Integrating the environment and climate change into EU international cooperation and development: Towards sustainable development*; <https://europa.eu/capacity4dev/public-environment-climate/wiki/new-guidelines-integrating-environment-and-climate-change-eu-international-cooperation>.

Kategória B: Projekt predstavuje nízke alebo mierne riziko pre ŽP a ZK alebo akúkoľvek príležitosť pre ŽP a ZK

V tomto prípade žiadateľ vykoná takzvané 'zjednodušené' hodnotenie dopadov (negatívnych a pozitívnych) na ŽP a ZK vrátane navrhnutia opatrení na ich riešenie / realizáciu v rámci implementácie projektu (pre viac informácií viď príslušnú podkapitolu v texte nižšie). Výsledky hodnotenia sú súčasťou projektovej žiadosti, nie je nutné vypracovať separátne dokument pre hodnotenie.

Príklady projektov:

- **Vzdelávacia infraštruktúra a stabilizácia utečeneckých komunit v Jordánsku** (SAMRS/2016/SYR/2/2); Projekt sa zameriaval na rekonštrukciu vyučovacích priestorov, sanitárnych a hygienických zariadení, zabezpečenie pitnej vody prostredníctvom inštalácie zásobníkov na vodu a vodných filtrov, elektrickú inštaláciu, opravu striech a inštaláciu bezpečnostných prvkov. Projekt je príkladom prepojenia aspektov ŽP, vzdelávania a zdravia. V popise projektu nebolo uvedené, či potenciálny vplyv zmeny klímy v podobe extrémnych poveternostných podmienok môže predstavovať riziko pre opravené vyučovacie priestory, alebo, či systém kanalizácie nepredstavoval riziko vo forme znečistenia

²² Vyhláška MŽP SR č.113/2006 Z. z., ustanovuje podrobnosti o odbornej spôsobilosti na účely posudzovania vplyvov na životné prostredie.

okolitého prostredia (vody, pôdy). Predpokladá sa, že tieto riziká tam reálne neboli, ale teoreticky by to boli aspekty, ktoré by sa mohli brať do úvahy.

- **Budovanie kapacít rozvojových aktérov a zapájanie ďalších aktérov do rozvojovej spolupráce v kontexte medzinárodnej rozvojovej Agendy 2030** (SAMRS/2017/BK/1/1); Cieľom projektu bolo zvyšovať kapacity slovenských aktérov aktívnych v rozvojovej spolupráci, humanitárnej pomoci a globálnom vzdelávaní, ako aj kapacít strešnej organizácie, v ktorej sú združené. Projekt mal taktiež napomôcť vytvoreniu priestoru pre nové partnerstvá a zdieľaniu skúseností na medzinárodnej úrovni a prispieť tak k zvyšovaniu povedomia o danej problematike. Takýto druh projektu vytvára príležitosť pre zaradenie komponentu s cieľom zvýšiť kapacity aktérov (v tomto prípade aj cieľovej skupiny) pre integrovanie prierezových tém ODA SR do projektových a programových cyklov.
- **Efektívne riadenie projektov vodného hospodárstva v Bosne a Hercegovine: Implementácia výberových konaní EÚ** (SAMRS/2016/ZB/1/1); Výstupmi projektu boli okrem iného metodický sprievodca pre implementáciu výberových konaní vodohospodárskych projektov v Bosne a Hercegovine podľa podmienok EÚ – a vypracované manuály. Tu by bolo potrebné spomenúť, či dostatočné zohľadnenie ochrany ŽP a ZK bolo súčasťou navrhovaného hodnotiaceho systému výberových konaní.

Do tejto kategórie budú patriť aj projekty, ktorých ochrana ŽP alebo boj proti ZK je hlavným cieľom alebo čiastočným cieľom projektu. Príklady sú uvedené v časti 'Druhy projektov z hľadiska ich prepojenia so ŽP a ZK' v Kapitole II. **INTEGROVANIE OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A ZMENY KLÍMY NA ÚROVNI RIADENIA / DONORA.**

Kategória C: Projekt predstavuje nulové alebo zanedbateľné riziko a nepredstavuje žiadnu príležitosť pre ochranu ŽP a boj proti ZK

V tomto prípade nie je nutná ďalšia analýza, nie je nutné integrovať ŽP a ZK; projektová žiadosť nemusí obsahovať žiadne referencie k prierezovej téme ŽP a ZK.

Príklady projektov:

- **Posilnenie udržateľného sociálneho podniku, ktorý zabezpečuje školenie, zamestnanie a podporu integrácie mladých ľudí na trhu práce** (SAMRS/2016/SYR/2/8); Projekt sa zameriaval na zlepšenie finančnej stability a na zníženie nezamestnanosti znevýhodnených mladých ľudí z detských domov alebo sociálne znevýhodneného prostredia formou budovania ich praktických zručností a absolvovaním odbornej praxe. Okrem iného bolo v rámci projektu nakúpené technické vybavenie pre krajčírsku dielňu a podarilo sa tu zamestnať celkovo 43 ľudí (15 na trvalý úväzok a 28 príležitostne). Nepredpokladá sa, žeby tento typ projektu predstavoval závažnejšie riziko pre ŽP a ZK. Vzhľadom na primárny cieľ projektu nevzniká potreba 'umelo' zakomponovať aktivity týkajúce sa ŽP a ZK.
- **Zníženie nezamestnanosti mladých zlepšením prístupu k odbornému vzdelávaniu v Keni** (SAMRS/2016/KE/1/3); Projekt rozšíril inštitucionálnu kapacitu resocializačného centra St. Kizito Children's Centre, ktoré teraz poskytuje odborné vzdelávanie v najžiadanejších profesiách a to v drevárstve, murárstve, krajčírstve a kaderníctve.

3.2

Kroky integrovania ŽP a ZK do projektového cyklu

Tabuľka 6 ilustruje proces prípravy projektu a navrhuje zodpovedajúce kroky procesu integrácie. Kroky integrovania vo fázach projektového cyklu sú potom podrobnejšie popísané v nasledujúcom texte.

Tabuľka 6: Integrovanie ŽP a ZK v rámci jednotlivých krokov projektového cyklu

Kroky projektového cyklu	Odporúčané kroky v procese integrovania ŽP a ZK
<p>Plánovanie projektu:</p> <p>1 Sektorové a teritoriálne zameranie; typ aktivít</p> <p>2 Tím pre tvorbu projektu a zainteresované strany</p>	<p>Prepojenie projektu so ŽP a ZK; Zaradenie projektu do Kategórie A, B, C</p> <p>1 Identifikácia rizík a príležitostí pre ochranu ŽP a boj proti ZK a stanovenej úrovne integrovania relevantných aspektov ŽP a ZK.</p> <p>2 Zabezpečenie adekvátnej odbornosti v procese tvorby projektu.</p>
<p>Tvorba projektu:</p> <p>3 Analýza východiskovej situácie</p> <p>4 Stanovenie cieľov a očakávaných výsledkov</p> <p>5 Návrh aktivít / opatrení</p> <p>6 Definovanie indikátorov</p> <p>7 Kapacita žiadateľa implementovať projekt</p> <p>8 Príprava rozpočtu</p> <p>9 Konzultácia s cieľovými a zainteresovanými stranami</p>	<p>Integrovanie vybraných aspektov ŽP a ZK do relevantných častí projektovej dokumentácie / žiadosti</p> <p>3a Analýza východiskovej situácie pre vybrané aspekty ŽP a ZK;</p> <p>3b vyhodnotenie potenciálnych dopadov (negatívnych a pozitívnych) pre ŽP a ZK a cieľové skupiny projektu,</p> <p>4 Stanovenie cieľov a výsledkov pre oblasti ŽP a ZK (ak sú relevantné).</p> <p>5 Návrh aktivít / opatrení pre predchádzanie / zmiernovanie negatívnych dopadov alebo realizovanie príležitostí; definovanie príslušných indikátorov a alokácia prostriedkov v rámci rozpočtu projektu.</p> <p>6 Definovanie indikátorov integrovania ŽP a ZK.</p> <p>7 Kapacita žiadateľa implementovať opatrenia v oblasti ŽP a ZK.</p> <p>8 Alokácia prostriedkov na integrovanie ŽP a ZK v rámci rozpočtu projektu.</p> <p>9 Konzultácia s cieľovou skupinou a zainteresovanými stranami z oblasti ŽP a ZK.</p>
<p>Implementácia projektu:</p> <p>10 Implementácia, monitorovanie opatrení; vyhodnotenie a dokumentovanie výsledkov</p>	<p>Implementácia a monitorovanie opatrení a aktivít adresujúcich ŽP a ZK</p> <p>10 Vyhodnotenie a zdokumentovanie projektu z hľadiska jeho vplyvov (negatívneho a pozitívneho) na ŽP a ZK.</p>

Prepojenie projektu so ŽP a ZK

V tejto fáze žiadateľ:

- posúdi či projekt predstavuje potenciálne riziko alebo príležitosť pre ochranu ŽP a boj proti ZK;
- v prípade existujúceho rizika alebo príležitosti určí mieru rizika a relevantnosť príležitosti;
- určí, aký typ ďalšieho hodnotenia a riadenia dopadov (pozitívnych / negatívnych) pre ŽP a ZK je potrebné vykonať v rámci tvorby projektu.

Na základe toho žiadateľ zaradí projekt do jednej z kategórií A, B, C.

Vo väčšine prípadov bude toto prvotné vyhodnotenie priamočiary a relatívne jednoduchý proces realizovateľný žiadateľom (prípadne s pomocou experta na ŽP a ZK) na základe dostupných sekundárnych informácií.

1. Identifikácia rizik a príležitostí pre ŽP a ZK

V prvom kroku žiadateľ určí indikatívne, na základe sektorového zamerania projektu, či je integrovanie ŽP a ZK opodstatnené. Kontrolný zoznam (checklist) oblastí a typov projektov a aktivít pre jednotlivé Kategórie A, B, a C je v Rámčeku 3. Zoznam nie je taxatívny, takže nie je možné zaradiť projekt do kategórie len na základe jeho použitia. Použitie kontrolného zoznamu však môže žiadateľovi naznačiť, či bude potrebovať zapojiť externého odborníka do skríningu a následne do hodnotenia potenciálnych dopadov projektu na ŽP a ZK.

Rámček 3: Ilustratívny zoznam typov oblastí a projektov podľa ich potenciálneho vplyvu na ŽP a ZK

Kategória A: Vysoké riziko pre ŽP a ZK

- Výstavba, zanechanie alebo demontáž infraštruktúry veľkého rozsahu: veľké budovy (univerzity, nemocnice, priemyselné komplexy), obytné komplexy, dopravná infraštruktúra (cesty, železnice, letiská, prístavy, mosty)
- Manažment vodných zdrojov veľkého rozsahu: dodávka vody a vodný manažment (vodné nádrže, priehrady, zavlažovacie a odvodňovacie systémy, systémy na reguláciu povodní), čističky odpadových vôd, kanalizácia, manažment povodí
- Rozsiahle zmeny vo využívaní pôdy (napr. pestovanie nepotravinárskych plodín, odlesňovanie, územné plánovanie)
- Systémy odpadového hospodárstva veľkého rozsahu (napr. domáci, biomedicínsky, elektronický a priemyselný odpad)
- Rozsiahle priemyselné a výrobné aktivity
- Veľkovýroba potravín (poľnohospodárstvo, chov dobytka, poľnohospodársky priemysel, spracovanie potravín, rybolov, akvakultúra alebo záhradníctvo)
- Lesníctvo malého a stredného rozsahu (napr. lesné škôlky, ťažba, zalesňovanie)

- Výroba, dodávka a transmisia energie stredného a veľkého rozsahu (napr. veterné alebo solárne farmy, priehrady, teplárne, bio-energia)
- Ťažobné aktivity (podpovrchová a povrchová ťažba rúd, oleja, plynu, hospodársky rozvoj)
- Veľkokapacitné zariadenia na obstarávanie, využívanie, alebo skladovanie nebezpečných a toxických látok (pesticídy, hnojivá, petrochemické výrobky)
- Nakladanie s odpadmi malého alebo stredného rozsahu (napr. domáci, biomedicínsky, elektronický)
- Obstarávanie, používanie, skladovanie alebo zneškodňovanie nebezpečných alebo toxických látok v malom meradle (napr. pesticídy, hnojivá, petrochemické výrobky)
- Premiestnenie alebo presídlenie obyvateľstva veľkého rozsahu
- Aktivity, ktoré môžu mať negatívny vplyv na environmentálne senzitivne alebo chránené územia: územia so zraniteľnými ekosystémami (koralové bariéry, mangrovníkové lesy, tropické lesy); ekosystémy, kde sa nachádzajú ohrozené druhy rastlín, živočíchov; národné parky, chránené územia

Kategória B: Nízke alebo mierne riziko pre ŽP a ZK alebo akákoľvek príležitosť pre ŽP a ZK

- Výstavba, prevádzka, rozšírenie alebo vyradenie z prevádzky malej alebo stredne veľkej infraštruktúry ako napr. zdravotné stredisko, školy, sklady
- Manažment vodných zdrojov malého a stredného rozsahu: studne, latríny, zavlažovanie / odvodňovanie
- Malé alebo mierne zmeny vo využívaní pôdy / krajiny / územia
- Potravinárska výroba malého alebo stredne veľkého rozsahu (napr. poľnohospodárstvo, chov dobytka, poľnohospodársky priemysel, spracovanie potravín, rybolov, akvakultúra alebo záhradníctvo)
- Lesníctvo malého a stredného rozsahu (napr. lesné škôlky, ťažba, zalesňovanie)
- Výroba energie malého rozsahu
- Hospodársky rozvoj (napr. rozvoj mikro, malých a stredných podnikov; mikro-financovanie; obchod; investície)
- Nakladanie s odpadmi malého alebo stredného rozsahu (napr. domáci, biomedicínsky, elektronický)
- Obstarávanie, používanie, skladovanie alebo zneškodňovanie nebezpečných alebo toxických látok v malom meradle (napr. pesticídy, hnojivá, petrochemické výrobky)
- Budovanie kapacít, školenie, poradenské služby týkajúce sa životného prostredia, prírodných zdrojov alebo infraštruktúry
- Budovanie kapacít súkromného sektora v oblasti rozvojovej spolupráce

- Humanitárna pomoc po ukončení počiatočného obdobia mimoriadneho stavu / stavu núdze (napr. v reakcii na dlhotrvajúcu humanitárnu krízu, rekonštrukcia a rehabilitácia počas fázy obnovy, prevencia a pripravenosť na katastrofy), (pokiaľ nie sú v kategórii A)
- Premiestnenie alebo presídlenie obyvateľstva malého rozsahu
- Správa vecí verejných alebo ľudské práva súvisiace so životným prostredím, prírodnými zdrojmi, infraštruktúrou, hospodárskym rozvojom, riadením financií
- Zdravotný sektor
- Vzdelávanie (pokiaľ nie je v kategórii A)
- Angažovanosť verejnosti alebo zvyšovanie povedomia

Kategória C: Žiadne alebo zanedbateľné riziko a príležitosť pre ŽP a ZK

- Správa vecí verejných (napr. pozorovanie volieb, ochrana osobných údajov)
- Ľudské práva
- Ochrana detí
- Základné zručnosti pre zamestnanie (napr. gramotnosť, matematická gramotnosť, finančná gramotnosť, komunikačné zručnosti)
- Vytváranie sietí sociálneho zabezpečenia, tzv. 'social safety nets' (napr. prevody hotovosti alebo odpustenie poplatkov za zdravotnú starostlivosť, vzdelanie alebo uspokojenie základných potrieb)
- Vytváranie a riadenie sietí napr. expertov alebo organizácií
- Menovanie do správnych rád, výborov a rád

Adaptované zo CIDA, 2016

V nasledujúcom kroku žiadateľ identifikuje, či bude projekt predstavovať potenciálne riziko alebo príležitosť pre nasledovné aspekty ŽP a ZK:

- **ochrana prírody, biodiverzity, ekosystémov a ich služieb a udržateľné riadenie prírodných zdrojov;**
- **zmiernenie zmeny klímy (mitigácia) a prispôbenie sa na dôsledky zmeny klímy (adaptácia);**
- **Zdravie miestnych komún;**
- **prevencia a kontrola znečisťovania ŽP a efektívne využívanie zdrojov;**
- **riadenie v oblasti ŽP a ZK, vrátane zvýšenia environmentálneho povedomia a informovanosti.**

Zhodnotenie môže zdokumentovať napríklad vo forme matice – viď Tabuľka 7:

Tabuľka 7: Matica prepojenia projektu so ŽP a ZK

Projekt / projektové aktivity			
Aspekty ŽP a ZK	Riziko	Žiadne prepojenie	Príležitosť
Ochrana biodiverzity a udržateľné využívanie prírodných zdrojov			
Zmiernenie zmeny klímy (mitigácia) a prispôsobenie sa na dôsledky zmeny klímy (adaptácia)			
Zdravie miestnych komunít			
Prevenca a kontrola znečisťovania ŽP a efektívne využívanie zdrojov			
Riadenie v oblasti ŽP a ZK vrátane zvýšenia environmentálneho povedomia a informovanosti			

Odporúča sa, aby žiadateľ použil ako pomôcku nasledujúce kontrolné otázky predstavujúce typy možných rizík alebo príležitostí pre príslušné aspekty ŽP a ZK – viď Rámček 4.

Rámček 4: Typy možných rizík alebo príležitostí pre príslušné aspekty ŽP a ZK

Ochrana prírody, biodiverzity, ekosystémov a ich služieb a udržateľné využívanie prírodných zdrojov

- Môže mať projekt negatívny vplyv na biotop, ekosystémy alebo ekosystémové služby (napr. prejavujúci sa stratou, premenou, degradáciou alebo fragmentáciou biotopu, hydrologické zmeny a pod.)?
- Má projekt potenciál zlepšiť podmienky pre (okolitý) biotop, ekosystémy alebo ekosystémové služby?
- Budú niektoré aktivity implementované v blízkosti / priamo v lokalitách významných z pohľadu ochrany biodiverzity a / alebo environmentálne citlivých lokalitách vrátane chránených oblastí (prírodné rezervácie, národné parky a pod.), oblastí navrhnutých na ochranu alebo uznaných ako chránené miestnymi komunitami alebo domorodým obyvateľstvom?
- Zahŕňa projekt také zmeny vo využívaní pôdy alebo iných zdrojov, ktoré môžu mať negatívny dopad na biotopy, ekosystémy alebo živobytie miestnych komunít (napr. obmedzený prístup komunít k pôde)?
- Zahŕňa projekt také zmeny vo využívaní pôdy alebo iných zdrojov, ktoré majú potenciál zlepšiť podmienky pre biotopy, ekosystémy alebo živobytie miestnych komunít (napr. lepší prístup komunít k pôde)?
- Predstavujú projektové aktivity riziko pre chránené druhy?
- Má projekt potenciál prispieť k ochrane ohrozených a chránených druhov?
- Predstavuje projekt riziko zavlečenia invazívnych druhov?
- Zahŕňa projekt transfer alebo využívanie geneticky modifikovaných

organizmov / živých modifikovaných organizmov, ktoré sú výsledkom modernej biotechnológie a ktoré môžu ohrozovať biodiverzitu?

- Zahŕňa projekt poľnohospodársku výrobu, ťažbu prírodných lesov, výsadbu plantáží alebo zalesňovanie?
- Zahŕňa projekt produkciu a / alebo lov vodných alebo iných živočíchov?
- Zahŕňa projekt významnú extrakciu, odklon alebo zadržiavanie povrchovej alebo podzemnej vody (napr. stavba priehrad, vodných nádrží, rozvoj povodia)?
- Zahŕňa projekt využitie genetických zdrojov (napr. zber, komerčné využitie), resp. môže mať negatívny / pozitívny vplyv na prežitie daného druhu vo voľnej prírode?
- Môže projekt predstavovať potenciálnu cezhraničnú alebo globálnu hrozbu pre ŽP?

Zmiernenie zmeny klímy (mitigácia) a prispôbenie sa na dôsledky zmeny klímy (adaptácia)

- Bude navrhnutý projekt produkovať významné množstvo skleníkových plynov alebo prispievať ku zmene klímy?
- Má projekt príležitosť / možnosť prispieť k uhlíkovej neutralite / znížiť emisie skleníkových plynov?
- Má projekt príležitosť zvýšiť odolnosť voči dôsledkom zmeny klímy / zvýšiť schopnosť adaptácie na nebezpečenstvo súvisiace so zmenou klímy a prírodnými katastrofami?
- Môže projekt priamo alebo nepriamo zvýšiť ohrozenosť ŽP v súvislosti so ZK, teraz alebo v budúcnosti; takzvané maladaptívne / nežiaduce praktiky (napr. zmeny v územnom plánovaní môžu podporiť rozšírenie záplavových oblastí a tým potenciálne zvýšiť zraniteľnosť populácie voči dôsledkom zmeny klímy, v tomto prípade povodne)?
- Môžu byť plánované výsledky projektu exponované, citlivé alebo ohrozené vplyvmi zmeny klímy a prírodných katastrof?
- Má žiadateľ možnosť znížiť uhlíkovú stopu²³ projektu?

Zdravie a bezpečnosť miestnych komunit

- V prípade budovania, prevádzkovania alebo vyradenia z prevádzky stavby alebo infraštruktúry, bude táto predstavovať potenciálne bezpečnostné riziko pre miestne komunity?
- Zahŕňa projekt transport, uskladnenie, využívanie alebo zneškodňovanie nebezpečných materiálov (napr. paliva, výbušnín, iné chemikálie)?
- Zahŕňa projekt rozsiahlu infraštruktúru (priehrada, cesty, budovy)?
- Môže mať projekt za následok vyššie ohrozenie zosuvmi pôdy, erózií, povodňami alebo extrémnymi klimatickými podmienkami?
- Môže projekt viesť k zvýšenému zdravotnému riziku (napr. chorobám prenášaným vodou alebo iným vektorovo prenášaným chorobám, alebo iným prenosným chorobám)?
- Môže sa kvôli projektu zvýšiť pracovné zdravotné alebo bezpečnostné riziko (kvôli používaniu nebezpečných látok)?

- Má projekt možnosť implementovať opatrenia na predchádzanie alebo znižovanie rizika ohrozenia zdravia a / alebo bezpečnosti miestnych komunit, súvisiace s degradáciou alebo znečistením ŽP alebo vplyvom ZK?

Prevenia a kontrola znečisťovania ŽP a efektívne využívanie zdrojov

- Môže projekt potenciálne zapríčiniť vypustenie škodlivých látok do prostredia, ktoré môžu mať negatívne dopady na miestnej, regionálnej alebo cezhraničnej úrovni?
- Bude implementácia projektu spojená s generovaním odpadu?
- Zahŕňa projekt výrobu, obchodovanie alebo využívanie nebezpečných chemikálií alebo iných materiálov vrátane tých, ktoré sú zakázané alebo v procese vyradenia, na medzinárodnej úrovni?
- Zahŕňa projekt používanie pesticidov, ktoré môžu ohrozovať ŽP alebo ľudské zdravie?
- Sú v projekte aktivity, ktoré vyžadujú veľkú spotrebu surovín, energie alebo vody?
- Môže projekt prispieť k efektívnejšiemu využívaniu prírodných zdrojov (vody, pôdy, zemného plynu, biomasy a pod.)?
- Má projekt príležitosť znižovať alebo úplne eliminovať znečistenie prírodných zdrojov (vody, pôdy, ovzdušia)?

Riadenie v oblasti ŽP a ZK vrátane zvýšenia environmentálneho povedomia a informovanosti

- Má projekt príležitosť podporovať vzdelávanie a zvyšovať povedomie o udržateľnom rozvoji vrátane ochrany prírody, efektívneho využívania prírodných zdrojov a boja so zmenou klímy?
- Môže projekt podporiť integrovanie ŽP a ZK do národných, miestnych, sektorových politik, stratégií a plánov?
- Má projekt možnosť podporiť prístup verejnosti vrátane miestnych komunit k informáciám súvisiacim so stavom a riadením ŽP a ZK?
- Môže projekt podporiť lepšie zapojenie verejnosti / cieľových alebo zainteresovaných skupín do správy prírodných zdrojov (vodného, pôdneho a lesného hospodárstva a pod.)?

Adaptované z UNDP, 2016

Ak v tomto štádiu žiadateľ neidentifikuje **žiadne riziko a plánovaný projekt nemá žiadny potenciál na zlepšenie podmienok pre niektorý z aspektov ŽP a ZK** (všetky odpovede na horeuvedené kontrolné otázky sú 'nie'), **projekt sa automaticky radí do Kategórie C**. Žiadateľ **nemusi pokračovať v realizovaní nasledujúcich krokov** a postupuje k tvorbe projektu bez integrovania ŽP a ZK. Patria sem väčšinou projekty nezahŕňajúce žiadne fyzické práce alebo činnosti súvisiace s fyzickou prácou.

Ak **má projekt príležitosť** prispieť k environmentálne udržateľnému rozvoju alebo boju proti ZK, **ale zároveň nepredstavuje žiadne potenciálne riziko** pre ŽP a ZK, **zaradí sa do kategórie B** a žiadateľ **pokračuje v procese integrovania v rámci prípravy projektu / projektovej žiadosti**.

Ak projekt **predstavuje potenciálne riziko pre ŽP a ZK, zaradí sa do Kategórie A alebo B**, žiadateľ **posúdi závažnosť rizika** a následne **pokračuje v procese integrovania** v rámci prípravy projektu / projektovej žiadosti.

2. Tím na prípravu projektu, zainteresované strany a cieľové skupiny

Žiadateľ, ktorý si je vedomý, že jeho projekt môže mať priamu súvislosť so ŽP a ZK, si musí stanoviť, či má dostatočné interné kapacity na vyhodnotenie dopadov a integrovanie, alebo už aj na vykonanie samotného skriningu. V prípade, že je potrebné prizvať externých expertov / expertky, je nutné to zohľadniť v rozpočte aj v časovom plánovaní prípravy projektu.

V procese skriningu to nie je nevyhnutné, ale ak nemáme dostatočné informácie na identifikovanie potenciálnych rizík / príležitostí plánovaného projektu pre ŽP a ZK, môže byť nápomocné zapojiť zainteresované strany (environmentálne autority a MVO, zastupiteľské úrady SR / rozvojových diplomatov atď.) a cieľové skupiny z partnerskej krajiny / regiónu, kde sa plánuje projekt realizovať. Predstavujú dôležitý zdroj informácií o aktuálnom stave v oblasti ŽP a ZK ako aj o kontexte, do ktorého bude projekt vsadený.

Integrovanie ŽP a ZK do projektovej žiadosti

3a. Analýza východiskovej situácie

Popis východiskovej situácie je dôležitý pre pochopenie (aj donora / hodnotiteľa projektu), prečo sa projekt vybraným aspektom ŽP a ZK zaoberá. Do analýzy žiadateľ zahrnie popis aktuálnej situácie pre oblasti ŽP a ZK, ktoré sú pre projekt relevantné. Popíše aktuálny stav, trendy (v prípade dostupných informácií), problémy a výzvy, ktorým cieľová krajina / región v danej oblasti čelia. Zdrojom informácií budú najčastejšie už existujúce odborné správy, štúdie, vypracované národnými inštitúciami ako napr. národné správy o stave ŽP, národné (regionálne) stratégie / akčné plány pre ŽP a ZK, národné správy o plnení záväzkov medzinárodných dohovorov týkajúcich sa ŽP a ZK, stratégie, plány pre sektory využívajúce prírodné zdroje a podobne. I správy niektorých medzinárodných organizácií poskytujú užitočné informácie (priklady v Rámčecu 5). Prospešné môže byť zapojenie miestneho partnera alebo konzultácia priamo s cieľovými / zainteresovanými skupinami v partnerskej krajine (ak má na to žiadateľ kapacitu a prostriedky).

Rámček 5: Príklad zdrojov pre analýzu stavu ŽP a ZK v partnerských krajinách / regiónoch

Voluntary National Reviews, správy jednotlivých krajín o stave implementovania SDGs; <https://sustainabledevelopment.un.org/vnrs/>

EU Country Environmental Profiles (CEP); zoznam dostupných správ na <https://europa.eu/capacity4dev/public-environment-climate/wiki/country-environmental-profile>; mnoho existujúcich správ je však staršieho dáta

UNECE Environmental Performance Review (EPR) (pre vybrané krajiny Európy a Strednej Ázie); hodnotí pokrok, ktorý krajina dosiahla pri zosúladiovaní svojich environmentálnych a ekonomických cieľov a pri plnení svojich medzinárodných environmentálnych záväzkov; www.unece.org/environmental-policy/environmental-performance-reviews/reviewed-countries.html

EEA Správy o stave ŽP, (pre krajiny EÚ, ale aj partnerské krajiny Západného Balkánu); <https://www.eea.europa.eu/countries-and-regions>

Country Environmental Analysis Svetovej banky; podporujú dialóg s krajinami, zvyšujú informovanosť o environmentálnych problémoch ovplyvňujúcich chudobných ľudí a zvyšujú porozumenie o prepojení medzi sektormi životného prostredia a rastu; <https://www.worldbank.org/en/search?q=Country+Environmental+Analysis¤tTab=1>

UN Environment Global Environmental Outlook, 6 Regionálnych správ pre regióny: Afrika, Ázia a Tichomorie, Latinská Amerika a Karibik, Severná Amerika, Západná Ázia a Paneurópsky región; <https://www.unenvironment.org/resources/global-environment-outlook-6-regional-assessments>

3b. Vyhodnotenie závažnosti rizík a dopadov na ŽP a ZK

Stanovenie závažnosti identifikovaných rizík znamená posúdenie dopadu na ŽP a ZK v prípade, ak by sa dané riziko zrealizovalo. Potenciálny dopad bude zvyčajne väčší, ak sú implementované aktivity rozsiahlejšieho alebo priemyselného charakteru.

Napríklad prevádzka menšieho zdravotného strediska bude produkovať menšie množstvo medicínskeho odpadu než prevádzka veľkej nemocnice. V prvom prípade je úroveň rizika znečistenia ovzdušia alebo vody spôsobeného spracovaním odpadu oveľa nižšia, ako v prípade druhom. To znamená, že ak by sa riziko znečistenia ovzdušia spôsobeného odpadom z väčšej nemocnice zrealizovalo, dopad na zdravie ľudí alebo faunu a flóru v okolí by mohol byť závažný.

Ak sa na projekt / projektovú aktivitu na základe sektorového zamerania a rozsahu viaže **povinnosť vykonať EIA / SEA daná legislatívou cieľovej krajiny**, potenciálne riziko sa berie ako závažné a **projekt sa automaticky radí do Kategorie A**.

Ak však povinnosť vykonať EIA / SEA nie je jednoznačná, žiadateľ by mal vyhodnotiť závažnosť rizika na základe miery očakávaného vplyvu a pravdepodobnosti vplyvu. Podľa toho sa **miera rizika** stanoví ako:

- **Zanedbateľné až žiadne**
- **Mierne / stredne závažné**
- **Závažné až kritické**

Pri určovaní závažnosti rizika si žiadateľ môže pomôcť zvážením nasledovných faktorov:

- *Typ a umiestnenie:* Týka sa projekt vysokorizikového sektora, alebo je umiestnený v citlivej oblasti (napr. husto osídlenej, v blízkosti chráneného územia, a pod.)?
- *Veľkosť a intenzita:* Môže dopad spôsobiť deštrukciu, alebo vážne poškodenie sociálneho alebo environmentálneho systému, alebo ohroziť / znížiť kvalitu života obyvateľov?
- *Zvládnuteľnosť:* Budú postačovať relatívne jednoduché a bežné opatrenia na predchádzanie alebo znižovanie potenciálnych dopadov, alebo je nutné vypracovať podrobnú štúdiu na stanovenie, či dopady sú zvládnuteľné a aké opatrenia sú nutné?

- *Doba trvania*: Bude negatívny dopad krátkodobý (napr. len po dobu stavby), strednodobý (napr. 5 rokov), alebo dlhodobý?
- *Reverzibilita*: Je dopad zvrátiteľný alebo nie?
- *Zapojenie dotknutej komunity*: Absencia zapojenia dotknutého obyvateľstva predstavuje riziko pre úspešnosť a udržateľnosť projektu; Prebehla konzultácia s dotknutými komunitami alebo ich zástupcami počas prípravy projektu? Budú mať nejakú úlohu v realizácii projektu?
- *Pravdepodobnosť*: To, že dané riziko naozaj nastane je: nepravdepodobné, mierne / stredne pravdepodobné, alebo vysoko pravdepodobné až očakávané?

Ako pomôcka môže tiež slúžiť Príloha č. 10: **KRITÉRIÁ PRE ZISŤOVACIE KONANIE K ZÁKONU Č. 24/2006 Z. Z. O POSUDZOVANÍ VPLYVOV NA ŽIVOTNÉ PROSTREDIE**, ak sa žiadateľ neriadí kritériami v zákone cieľovej krajiny.

Charakteristika jednotlivých úrovni rizika je uvedená aj v Tabuľke 8.

Tabuľka 8: Vyhodnotenie miery rizika

Hodnotenie rizika	Dopady na ŽP a ZK
Zanedbateľné až žiadne	Zanedbateľné alebo žiadne riziko pre komunity, jednotlivca alebo ŽP / klímu.
Mierne / stredne závažné	Dopady malého a obmedzeného rozsahu (viazané na konkrétnu lokalitu) a doby trvania (dočasné), ktorým sa dá predchádzať, sú zvládnuteľné a / alebo sa dajú zmierniť za využitia relatívne jednoduchých opatrení.
Závažné až kritické <i>Projekt musí prejsť procesom EIA / SEA</i>	Negatívne dopady na ľudskú populáciu a / alebo ŽP a ZK. Rozsiahle negatívne dopady veľkej sily a / alebo územného rozsahu a dlhého trvania (dlhotrvajúce, stále a / alebo nenávratné); dopady na citlivé alebo vzácne územia (vzácne ekosystémy); negatívny vplyv na práva, územie a zdroje pôvodného obyvateľstva; zahŕňa významné presídlenie obyvateľstva; generuje veľké množstvá emisií skleníkových plynov; dopady môžu zvýšiť riziko vzniku sociálnych konfliktov.

Okrem rizík realizátor projektu určí, **či projekt predstavuje príležitosti** zahrnúť komponenty / aktivity, ktoré zvyšujú udržateľnosť výsledkov projektu, zlepšujú stav komponentov ŽP ako je pôda, voda a pod., zlepšujú proces riadenia ŽP a ZK, alebo zvyšujú povedomie a informovanosť o ŽP a ZK.

Napríklad projekt s cieľom zvyšovať kapacity partnerskej krajiny v oblasti verejnej finančnej správy má príležitosť predstaviť partnerom problematiku tzv. 'zeleného národného účtovníctva' (green national accounting), alebo prístup pre 'revíziu štátnych výdavkov na životné prostredie' (napr. vo forme seminára, školenia). Iný príklad je projekt zameraný na tzv. 'open data', v rámci ktorého sa môže vytvoriť systém pre zverejňovanie informácií o alokáciách z fondu životného prostredia partnerskej krajiny.

Príležitosť musí byť **relevantná** pre projekt a pre zúčastnené strany alebo cieľovú skupinu. Príležitosť musí byť taktiež **realizovateľná** z hľadiska časového a finančného rámca projektu.

Metódy pre vyhodnotenie dopadov na ŽP a ZK

Metód na hodnotenie vplyvu ľudskej činnosti na ŽP a ZK alebo naopak je nespočetné množstvo. V tejto príručke sú uvedené niektoré typy metód, nie je však jej cieľom podať podrobné a obsiahle informácie o každej z nich. Použitie komplexnejších alebo vedeckých metód, ak budú nutné (v prípade komplexnejšej EIA alebo SEA), si bezťak vyžaduje účasť expertov s príslušnou odbornou znalosťou, za zabezpečenie ktorej je zodpovedný žiadateľ. Príklady niektorých analytických metód a metód na prezentovanie výsledkov analýz sú v Rámčeku 6.

Rámček 6: Príklady metód hodnotenia dopadov ľudskej činnosti na ŽP a ZK (alebo naopak)

Jednoduché analytické metódy založené na využití sekundárnych informácií:

- Prehľad dostupnej literatúry: štúdií, správ, právnych štandardov a noriem, štatistik a pod.
- Použitie formálnych a neformálnych kontrolných zoznamov.
- Použitie sektorových informačných listov; popisujúce prepojenie a vplyvy špecifického sektora so ŽP a ZK.
- Kolektívne znalecké posudky; identifikovanie a vyhodnotenie vplyvov skupinou pre danú tému / sektor relevantných expertov.

Technicky náročnejšie analytické metódy, ktoré si môžu (niekedy) vyžadovať získavanie primárnych dát:

- Environmentálny audit (napríklad audit budovy / prevádzky pred jej modernizáciou).
- Analýzy a hodnotenie vplyvov činností na kvalitu ovzdušia, vody, pôdy (napríklad vyhodnotenie vplyvu dopravy na kvalitu ovzdušia).
- Hodnotenie environmentálnych rizík (napríklad hodnotenie rizík pre posúdenie environmentálnej škody určitej hospodárskej činnosti).
- Hodnotenie klimatických rizík.
- Odhad / výpočet uhlíkovej stopy.
- Hodnotenie vplyvov na zdravie.
- Hodnotenie (vplyvov) hlučnosti.

Jednoduchšie metódy prezentácie výsledkov analýz / prezentácie vplyvov:

- Matrice vplyvov.
- SWOT analýza.
- Problémový strom.
- Strom rozhodovania, alebo technicky náročnejšie, vyžadujúce väčšie množstvo, väčšinou kvalitatívnych dát.

Technicky náročnejšie metódy prezentácie vplyvov:

- Geografické informačné systémy (GIS).
- Viackriteriálna (multikriteriálna) analýza.
- Analýza životného cyklu / life-cycle assessment (napríklad pri

zavádzaní nových produktov).

- Prediktívne modelovanie.
- Simulačné modelovanie.
- Analýza trendov a extrapolácia.
- Tvorba scenárov a plánovanie eventualít.

Predpokladá sa, že pre vyhodnotenie vplyvov a príležitostí projektov Kategórie B budú postačujúce jednoduchšie metódy založené na využívaní množstva už existujúcich informácií a dát pre špecifické ľudské činnosti, sektory, aspekty ŽP a ZK. Vypracovanie EIA / SEA štúdie si môže (ale nemusí) vyžadovať aplikáciu niektorej z technicky náročnejších metód. Na to by mal žiadateľ prihladať pri príprave implementačného plánu a rozpočtu projektu.

Pri vyberaní vhodnej metódy by mala platiť zásada, že by sa mala použiť tá najjednoduchšia metóda spĺňajúca požiadavky hodnotiteľa. Na druhej strane, vybraná metóda by mala byť schopná analyzovať časovú a teritoriálnu dimenziu potenciálneho vplyvu (ak je to potrebné) a taktiež neistoty / neurčitosti vyplývajúcej napríklad z nedostatku údajov, alebo z nemožnosti predvídať určité trendy. V každom prípade, využitie akejkoľvek metódy by malo viesť k získaniu takej informácie, ktorá je zrozumiteľná pre donora / hodnotiteľa projektu a aj pre cieľové a zainteresované skupiny.

4. Stanovenie cieľov, očakávaných výsledkov pre oblasti ŽP a ZK

Zaradenie opatrení na riešenie negatívnych vplyvov na ŽP a ZK, alebo posilnenie tých pozitívnych do implementačného plánu projektu je nevyhnutnou podmienkou efektívneho integrovania tejto prierezovej témy. Ak to charakter projektu umožňuje, tak aj ciele projektu (hlavný a / alebo špecifické) by mali byť formulované tak, aby boli v súlade s cieľom podporovať environmentálne udržateľný a nízkouhlíkový rozvoj.

5. Návrh implementačných opatrení pre riešenie rizík alebo využitie príležitostí pre ŽP a ZK

Príklady opatrení pre integrovanie ŽP a ZK do sektorových priorit ODA SR sú uvedené v Prilohe **INFORMAČNÝ LIST – PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI ŽP a ZK**.

6. Identifikácia merateľných indikátorov

Pre projekty budú dôležité dva typy indikátorov:

- **indikátory na úrovni (špecifických) cieľov ('outcome indicators')** – merajúce, či navrhnuté opatrenia priniesli očakávané prínosy; *napríklad počet obcí (v cieľovom regióne) s prístupom ku kvalitnej kanalizácii;*
- **indikátory na úrovni výsledkov ('output indicators')** – merajú hmotné a nehmotné produkty, ktoré sú výsledkom projektových aktivít; *napríklad počet kanalizačných sústav inštalovaných vo vybranom regióne.*

Príklady indikátorov pre integrovanie ŽP a ZK sú uvedené v Prilohe **INFORMAČNÝ LIST – PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI ŽP a ZK**.

7. Kapacita žiadateľa implementovať opatrenia v oblasti ŽP a ZK

Žiadateľ uvedie a potvrdí, že má interné (alebo externé) odborné a prípadne prevádzkové kapacity implementovať opatrenia v oblasti ochrany ŽP a ZK.

8. Alokácia finančných prostriedkov pre integrovanie ŽP a ZK

Žiadateľ musí alokovať adekvátnu časť z projektového rozpočtu na opatrenia pre integrovanie ŽP a ZK. Ak to donor vyžaduje a je to technicky možné, žiadateľ jasne označí tieto alokácie v navrhnutom rozdelení rozpočtu.

9. Konzultácia s cieľovou skupinou a zainteresovanými stranami z oblasti ŽP a ZK

Konzultácia s cieľovou skupinou a zainteresovanými stranami vrátane miestneho partnera môže byť dôležitá a užitočná v rôznych fázach prípravy projektu. Preto sa konzultácia považuje za kontinuálny a podľa potreby opakujúci sa proces.

Ilustračný príklad:

Využitie superabsorpčných polymérov (SAP) ako inovačného nástroja na znížovanie spotreby pitnej vody a kontaminácie spodných vôd spôsobených pesticídmi a hnojivami (SAMRS/2018/VP/1); Gruzínsko

Prepojenie projektu so ŽP a ZK; Zaradenie projektu do Kategórie A, B, C

V 'Stručnom popise projektu' žiadateľ popísal ciele projektu - zvýšenie kvality (zníženie uvoľňovania pesticídov do podzemnej vody) a dostupnosti pitnej vody (znížením spotreby vody v poľnohospodárstve). Žiadateľ špecifikoval navrhnutú technológiu, ktorá sa bude v rámci projektu testovať: Aquaholder® - superabsorbent, ktorý v poľnohospodárstve zadrží vodu v blízkosti koreňov a uvoľní ju pri nedostatku vlhky. Menej zrážkovej vody pretečie do spodných vôd a efektívnosť využitia vody sa zvyšuje. Aquaholder taktiež znižuje prienik pesticídov a hnojív do spodných vôd.

Na základe horeuvedeného sa dá skonštatovať, že existuje prepojenie medzi projektom a ŽP a ZK. Prepojenie sa môže demonštrovať aj napríklad pri použití nasledovnej matrice:

Projekt / projektové aktivity			
Aspekty ŽP a ZK	Riziko	Žiadne prepojenie	Príležitosť
Ochrana biodiverzity a udržateľné využívanie prírodných zdrojov			✓
Zmiernenie zmeny klímy (mitigácia) a prispôsobenie sa na dôsledky zmeny klímy (adaptácia)	✓		✓
Zdravie a bezpečnosť miestnych komunit	✓		✓
Prevenia a kontrola znečisťovania ŽP a efektívne využívanie zdrojov	✓		✓
Riadenie v oblasti ŽP a ZK vrátane zvýšenia environmentálneho povedomia a informovanosti			✓

Projekt bude zaradený do kategórie A alebo B.

Integrovanie vybraných aspektov ŽP a ZK do relevantných častí projektovej dokumentácie / žiadosti

V 'Popise východiskovej situácie' žiadateľ správne uvádza informácie o znečistení riek a vodných nádrží v Gruzínsku pesticídmi a inými toxickými látkami, poukazuje na ich škodlivosť pre ľudí. Žiadateľ taktiež uvádza zmenu klímy ako príčinu nerovnomernej distribúcie zrážok a následného nedostatku vlhky pre poľnohospodárstvo, ale až v časti 8 formulára žiadosti. Tento fakt by mal byť uvedený už v popise východiskovej situácie. Poskytnuté informácie sú overiteľné, žiadateľ uvádza dôveryhodné miestne inštitúcie ako zdroje informácií.

Vyhodnotenie potenciálnych dopadov (negatívnych a pozitívnych) pre ŽP a ZK a cieľové skupiny projektu

Žiadateľ dostatočne vyhodnotil potenciálne riziká a dopady projektu (pozitívne a negatívne), a uviedol zodpovedajúce opatrenia / aktivity. Informácie sú priamo zahrnuté v texte žiadosti. Jednou z foriem dokumentovania tohto vyhodnotenia môže byť nasledovná matica:

Potenciálne riziko / potenciálny dopad	Závažnosť rizika	Opatrenie / aktivita
Frekventovanejšie výkyvy v úhrne zrážok v dôsledku ZK / znížená účinnosť superabsorbenta	Mierna / stredná	Testovanie zadržiavania vody pri rôznych poveternostných podmienkach (teplota, vlhkosť)
Zloženie supeabsorbenta škodlivé pre pôdu, spodné vody / zdravotné riziko pre ľudí, rastliny a plodiny	Žiadna	Dodatočné nie sú potrebné, žiadateľ uvádza certifikáty bezpečnosti produktu a informácie o jeho predošlých aplikáciách

Príležitosť	Opatrenie / aktivita
Zmiernenie vplyvu ZK (adaptácia) v podobe sucha na produktivitu poľnohospodárskej pôdy	Testovanie technológie pre zníženie spotreby vody v poľnohospodárstve
Ochrana kvality podzemnej vody a zníženie rizika nepriaznivého vplyvu na zdravie ľudí, biodiverzitu a plodiny	Testovanie technológie pre zníženie úniku hnojív a pesticídov do spodných vôd
Zvýšenie povedomia miestnych farmárov o princípe a prínosoch testovanej technológie	Plánované stretnutia a workshopy pre miestnych poľnohospodárov, vedcov a špecialistov

Definovanie indikátorov

Definované indikátory: 'množstvo zadržanej vody' a 'množstvo zadržaných chemikálií' je výpovedné aj pre aspekty ŽP (zlepšenie kvality spodných vôd) a ZK (zmiernenie dopadov nerovnomerného úhrnu zrážok na poľnohospodársku produkciu a na dostupnosť pitnej vody).

Rozpočet

Rozpočet nie je rozdelený podľa aktivít projektu, keďže to formulár SAMRS nevyžaduje.

Kontrolné otázky pre žiadateľa na vyhodnotenie miery integrácie ochrany ŽP a ZK do projektovej žiadosti:

- **Môže projekt poskytnúť príležitosti**, realizácia ktorých by prispela k environmentálne udržateľnému rozvoju? Ktoré príležitosti to sú? Ktoré z nich sú najvýznamnejšie? Je projekt upravený tak, aby sa tieto príležitosti využili?
- **Môže mať projekt negatívne dopady na ŽP a ZK**, alebo môže zvyšovať zraniteľnosť voči prírodným katastrofám? Ktoré potenciálne dopady to sú? Ktoré sú najvýznamnejšie? Je projekt upravený tak, aby sa predišlo dopadom, alebo aby sa dopad zmiernil a riadil?
- **Aké sú súčasné a predpovedané dopady zmeny klímy a znečisteného prostredia** v oblasti, kde bude projekt implementovaný? Je pravdepodobnosť, že môžu negatívne ovplyvniť kvalitu a udržateľnosť výsledkov projektu, alebo samotný projekt? Ako sa dá týmto rizikám predchádzať alebo ich zmiernovať a riadiť?
- **Sú identifikované obavy a / alebo príležitosti zahrnuté v implementačnom pláne projektu** a v jeho rámci pre **monitorovanie a hodnotenie**?
- **Sú alokované finančné prostriedky** pre implementáciu opatrení pre riešenie významných negatívnych alebo pozitívnych dopadov, alebo pre znižovanie zraniteľnosti voči klimatickej zmene?
- **Máme dostatočnú kapacitu pre riadenie potenciálnych dopadov alebo príležitostí**: personálnu kapacitu, oficiálne postupy, smernice, systém environmentálneho riadenia a pod.? Je priestor pre zvyšovanie kapacity?

3.3

Integrácia ochrany ŽP A ZK v rámci implementácie a hodnotenia projektu

V tejto fáze musí realizátor projektu, zabezpečiť, aby bol projekt implementovaný v súlade s princípmi udržateľného rozvoja a na záver ho vyhodnotiť z hľadiska jeho konečných vplyvov (negatívnych a / alebo pozitívnych) na ŽP a ZK.

Implementácia projektu poskytuje príležitosť a priestor:

vykonať dodatočné hodnotenie / integrovanie aspektov ŽP a ZK v rámci jednotlivých cieľov alebo aktivít, ak tak nebolo dostatočne vykonané počas formulácie projektu;

zahrnúť potrebnú expertízu pre oblasť ŽP a ZK (príslušných expertov alebo expertné tímy / organizácie);

voľba / výber technológií alebo aktivít a opatrení, ktoré sú 'zelené', nízkouhlíkové a / alebo menej náročné na zdroje, to znamená tie, ktoré predstavujú významnú príležitosť zvyšovať environmentálnu udržateľnosť a riešiť klimatickú zmenu.

Monitorovanie a hodnotenie dosiahnutých výsledkov projektu z hľadiska jeho konečných vplyvov (negatívnych a / alebo pozitívnych) na ŽP a ZK sa zrealizuje podľa vopred zadaných indikátorov.

RELEVANTNÉ POJMY A DEFINÍCIE

Adaptácia na zmenu klímy: prispôsobovanie sa prírodných alebo ľudských systémov v reakcii na aktuálne alebo očakávané klimatické podnety, alebo ich účinky, ktoré zmierňujú škody alebo využívajú výhodné príležitosti.

Biologická diverzita: rôznorodosť živých foriem na všetkých úrovniach od genetickej rozmanitosti v rámci určitého druhu, cez druhovú rozmanitosť všetkých rastlín, živočíchov a mikroorganizmov, po rozmanitosť spoločenstiev organizmov v ekosystémoch.²⁴ Ochrana biodiverzity je zastrešená na medzinárodnej úrovni Dohovorom o biologickej diverzite.

Ciele udržateľného rozvoja: viď časť 'Strategický rámec na medzinárodnej a domácej úrovni v Kapitole 1. **ÚVOD DO PROBLEMATIKY: ŽIVOTNÉ PROSTREDIE, ZMENA KLÍMY A ROZVOJ.**

Čisté emisie ('net-zero emissions') alebo *uhlíková neutralita:* dosiahnutie celkovej rovnováhy medzi produkovanými emisiami skleníkových plynov a emisiami skleníkových plynov vyňatými z atmosféry. Dostať sa na čistú nulovú hodnotu / dosiahnuť uhlíkovú neutralitu znamená, že stále môžeme produkovať určité emisie, pokiaľ sú vyvážené procesmi, ktoré znižujú skleníkové plyny už nachádzajúce sa v atmosfére. Procesmi, ako napríklad výsadba nových lesov alebo aplikácia technológií na priame zachytávanie vzduchu. Čím viac emisií sa vyprodukuje, tým viac oxidu uhličitého musíme odstrániť z atmosféry (nazýva sa to sekvestrácia), aby sme dosiahli čistú nulu.

Dezertifikácia: degradácia pôdy v suchých a polosuchých oblastiach spôsobená rôznymi faktormi vrátane klimatických zmien a ľudských aktivít. Boj proti dezertifikácii zastrešuje na medzinárodnej úrovni Dohovor OSN o boji proti rozširovaniu púští.

Ekosystém: spoločenstvo všetkých živých organizmov a neživých prírodnín (vzduch, voda a pod.), ktoré sú ucelenou časťou prírody a ktoré sú vo vzájomných vzťahoch. Tvoria ho živé (rastliny, huby, baktérie, a živočíchy) a neživé (slnečné žiarenie, vzduch, voda, pôda) zložky.

Ekosystémové služby: prínosy a úžitky, ktorými prispievajú ekosystémy ľudskému blahobytu, napr. voda, potraviny, drevo, tvorba pôdy, čistenie ovzdušia a vody, ochrana pred povodňami a suchom, opeľovanie plodín. Detailnejšie vysvetlenie nájdete napríklad v 'Katalógu ekosystémových služieb Slovenska' na <http://www.sopsr.sk/natura/dokumenty/Katalog-ES.pdf>.

Environmentálna udržateľnosť: definovaná ako zodpovedná interakcia so životným prostredím, ktorá má zabrániť vyčerpaniu alebo znehodnoteniu prírodných zdrojov a udržať tak dlhodobú kvalitu životného prostredia. Dodržiavanie princípu environmentálnej udržateľnosti pomáha zabezpečiť uspokojenie

²⁴ <https://www.minzp.sk/ochrana-prirody/medzinarodne-dohovory/dohovor-biodiverzite/>

potrieb súčasnej populácie bez toho, aby bola ohrozená schopnosť budúcich generácií uspokojovať ich potreby.

Klimatická odolnosť: schopnosť predvídať, pripraviť sa a reagovať na nebezpečné udalosti, trendy alebo nepriaznivé vplyvy súvisiace s klimou. Zvyšovanie odolnosti na zmenu klímy zahŕňa hodnotenie toho, aké budú nové, alebo ako sa menia už existujúce riziká spôsobené zmenou klímy, a prijatie opatrení na lepšie zvládanie týchto rizík.

Nevhodná adaptácia (maladaptácia): proces, ktorý vedie k väčšej zraniteľnosti voči variabilite a zmene klímy, priamo alebo nepriamo, a / alebo významne znižuje kapacity alebo príležitosti pre súčasnú a budúcu adaptáciu. Problém s týmto energeticky náročným adaptačným opatrením je, že vedie k zvýšeniu emisii skleníkových plynov, čím zvyšuje aj pravdepodobnosť, že v budúcnosti bude potrebné zaviesť ďalšie adaptačné opatrenia.

Skleníkové plyny: Kjótsky protokol rozoznáva nasledovné: oxid uhličitý CO₂, metán CH₄, oxid dusný N₂O, fluorované uhľovodíky HFC, plnofluorované uhľovodíky PFC, fluorid sírový SF₆.

Uhlíková stopa: suma vypustených skleníkových plynov vyjadrená v CO₂ ekvivalentoch. Uhlíková stopa sa môže týkať jedinca, výrobku alebo aktivity. Najčastejšie sa používa v spojitosti s výrobkami a definuje sumu všetkých skleníkových plynov, ktoré boli vypustené pri výrobe daného produktu. Je to ukazovateľ zataženia životného prostredia odvodený od celkovej ekologickej stopy. Vypočítať uhlíkovú stopu jednotlivca alebo aktivity je jednoduchšie, oveľa náročnejšie je to pre malý alebo veľký biznis (investičný projekt). Pre jednotlivcov jestvuje v internetovej sieti mnoho kalkulačiek, pomocou ktorých si môžu vypočítať a porovnať svoju uhlíkovú stopu. Výpočty sú v tomto prípade pomerne jednoduché a zameriavajú sa len na priame emisie, ktoré vznikajú pri používaní dopravných prostriedkov, vykurovaní, spotrebe elektrickej energie a spotrebných nákupoch, kde je rozdiel napríklad medzi bežnými potravinami a biopotravinami. Príklady kalkulačiek a metodík pre výpočet uhlíkovej stopy jednotlivca, malého biznisu, veľkého biznisu a výrobku sú na:

<https://www.carbonfootprint.com/measure.html>

<http://www.uhlikovastopa.cz/>

<https://snizujemeco2.cz/sites/snizujemeco2.cz/files/downloads/metodika-final-vystup.pdf>

<https://ghgprotocol.org/>

https://www.eib.org/attachments/strategies/eib_project_carbon_footprint_methodologies_en.pdf

Životné prostredie: všetko, čo vytvára prirodzené podmienky existencie organizmov vrátane človeka a je predpokladom ich ďalšieho vývoja. Má neživé (anorganické) zložky: ovzdušie, voda, horniny, pôda; a živé (organické) zložky: organizmy. Každá časť životného prostredia je s ostatnými spojená mnohými najrôznejšími väzbami.

Zmena klímy: Rámcový dohovor OSN o zmene klímy definuje zmenu klímy ako zmenu v podnebí, ktorá je priamo alebo nepriamo spojená s ľudskou činnosťou, ktorá mení zloženie globálnej atmosféry a ktorá je dodatočná k prirodzeným zmenám v klíme pozorovaným v porovnateľných časových obdobiach.

ZDROJE A ODPORÚČANÁ LITERATÚRA

ClimateAdapt: *Urban Adaptation Support Tool*. <https://climate-adapt.eea.europa.eu/knowledge/tools/urban-ast/step-0-0>

Európska únia (EU): *Integrating the environment and climate change into EU international cooperation and development: Towards sustainable development*. Brusel, 2016

EU, *EU Results Framework Indicators*. <https://europa.eu/capacity4dev/eu-rfi>

EU: *Sector Notes for the Integration of Environment and Climate Change*. <https://europa.eu/capacity4dev/public-environment-climate/wiki/sector-notes-integration-environment-and-climate-change>

EU: *Sector Indicator Guidance for Programming*. <https://europa.eu/capacity4dev/public-environment-climate/wiki/sector-indicator-guidance-programming>

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky (MZVEZ SR): *Stratégia SR pre rozvojovú spoluprácu s Moldavskou republikou na roky 2014 – 2018*. Bratislava, 2014

MZVEZ SR: *STREDNODOBÁ STRATÉGIA ROZVOJOVEJ SPOLUPRÁCE SR NA ROKY 2019 – 2023*. Bratislava, 2019

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (MŽP SR): *Zelenšie Slovensko: Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030*. Bratislava, 2019

OECD: *GREENING DEVELOPMENT CO-OPERATION: Lessons from the OECD Development Assistance Committee*. Paríž, 2019

OECD: *OECD Development Co-operation Peer Reviews SLOVAK REPUBLIC 2019*. Paríž, 2019

Rozvojový program Organizácie Spojených národov (UNDP): *SOCIAL AND ENVIRONMENTAL SCREENING PROCEDURE*. New York, 2016

Švédska agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SIDA): *Guidelines for Sida's Screening prior to an Environmental Assessment*. 2016

Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS): *Výročná správa 2019, 2018 a 2017*

Štatistický úrad Slovenskej republiky: *Slovenská republika a ciele udržateľného rozvoja AGENDY 2030*. Bratislava, 2016

PRÍLOHA: PREPOJENIE SEKTOROVÝCH PRIORÍT ODA SR S ASPEKTAMI OCHRANY ŽP A ZK

- Táto príloha obsahuje nasledovné informácie pre každú sektorovú prioritu ODA SR;
- vybrané fakty ilustrujúce vzájomný vzťah medzi ŽP a ZK a sektorovými prioritami ODA SR;
- príklady cieľov pre integrovanie ŽP a ZK, v súlade s Agendou 2030;
- príklady opatrení na riešenie negatívnych alebo posilnenie pozitívnych dopadov intervencií na ŽP a ZK alebo naopak;
- príklady indikátorov pre integrovanie ŽP a ZK.

ŽP a ZK a kvalitné vzdelávanie

Príklady vzájomného prepojenia:

- Zvyšovanie povedomia o ŽP a ZK a ich význame pre udržateľný rozvoj je nevyhnutné pre budovanie zručností, ktoré budúce generácie spätne využijú na ochranu prírody (biodiverzity a životného prostredia celkovo) a na boj proti zmene klímy.
- Čistá voda a hygiena sú dôležitým faktorom pre účasť študentov na vyučovaní a pre zdravie, tak žiakov ako aj učiteľov.
- Pri výstavbe škôl a školských zariadení sa musí predchádzať znečisťovaniu okolitej prírody a odlesňovaniu.
- Znečistené alebo inak postihnuté životné prostredie, napríklad suchom, prispieva k nepravidłnosti školskej dochádzky. V niektorých rozvojových krajinách viac času stráveného zbieraním dreva na kúrenie a vody znamená menej času na školu.

Ciele:

- Podporovať vzdelávanie a zvyšovať povedomie o udržateľnom rozvoji vrátane ochrany prírody a biodiverzity, ekosystémov a ich služieb, efektívnom riadení a využívaní prírodných zdrojov a boji so zmenou klímy.
- Budovať a vylepšovať vzdelávacie zariadenia s vhodnými zdravotnými a hygienickými podmienkami, odolné voči rizikám spojeným so zmenou klímy.

Opatrenia:

- Zahŕňať vzdelávacie komponenty do projektov s potenciálom zvýšiť povedomie o vzťahu ŽP a ZK s rozvojom a kvalitou života; napríklad projekt

s cieľom znížiť chorobnosť detí na infekčné ochorenia, ktoré môžu byť spojené s nedostatkom čistej vody, adekvátnej kanalizácie; projekt zvyšujúci dostupnosť k čistej vode a pod.

- Vypracovať a aplikovať vzdelávacie programy podporujúce environmentálne udržateľný rozvoj a boj s ZK pre rôzne záujmové skupiny: vzdelávacie inštitúcie; mimovládny sektor, súkromný sektor a pod.
- Budovať / prevádzkovať vzdelávacie zariadenia s adekvátnou kanalizáciou a zdrojom pitnej vody, v oblastiach, ktoré nie sú ohrozené prírodnými katastrofami, aj v dôsledku ZK.

Indikátory:

- podiel učiteľov školených pre vzdelávanie v oblasti ochrany životného prostredia / znižovania rizika zmeny klímy (s podporou ODA SR);
- vzdelávacie politiky zahŕňajú otázky ochrany životného prostredia / zmeny klímy;
- počet škôl s učebnými osnovami zahŕňajúcimi otázky životného prostredia / zmeny klímy / znižovania rizika katastrof;
- počet / kvalita vytvorených vzdelávacích programov o otázkach životného prostredia / zmeny klímy;
- prístup učiteľov (žien a mužov) a žiakov (chlapcov a dievčat) k pitnej vode / kanalizácii;
- nárast počtu detí navštevujúcich školy s adekvátnou kanalizáciou a zdrojom pitnej vody;
- podiel škôl nachádzajúcich sa v rizikových oblastiach, z hľadiska výskytu prírodných katastrof (povodní, zosuvov pôdy a pod.);
- postavená škola s adekvátnou kanalizáciou a zdrojom pitnej vody.

ŽP / ZK a dobré zdravie

Príklady vzájomného prepojenia:

- Znečistené ovzdušie predstavuje jedno z najväčších zdravotných rizík spojených s kvalitou životného prostredia. V krajinách Východnej Európy a Kaukazu zapríčiňuje znečistené ovzdušie približne 256-tisíc predčasných úmrtí ročne. Z toho približne 88-tisíc úmrtí je dôsledkom nevyhovujúcej kvality vzduchu v uzavretých priestoroch a približne 168-tisíc úmrtí súvisí so znečistením okolitého ovzdušia.²⁵
- Každý rok milióny ľudí zomrie na choroby spôsobené limitovaným prístupom k čistej vode, adekvátnej kanalizácii a hygiene. Diarea (hnačka) je jednou z hlavných príčin smrti u detí do 5 rokov. Odhaduje sa, že v roku 2016 na celom svete bolo 829-tisíc hnačkových úmrtí spôsobených nevyhovujúcou kanalizáciou, znečistenou vodou a nesprávnou hygienou. To predstavuje 60 % všetkých hnačkových úmrtí. Zlá hygiena a zdravotne závadná voda spôsobujú takmer 20 % úmrtí na pracovisku, čo každý rok predstavuje stratu približne 260 miliárd dolárov.²⁶

²⁵ <https://www.unenvironment.org/resources/report/eastern-europe-caucasus-air-quality-regional-report>

²⁶ <https://unfoundation.org/blog/post/tapping-benefits-clean-water-sanitation-hygiene-achieve-sustainable-development-goals/>

- Experti OSN varujú, že výskyt zoonóz²⁷ / zoonotických chorôb, ktoré sa prenášajú zo zvierat na človeka, sa zvyšuje a bude pokračovať, ak sa nezosilní ochrana voľne žijúcich zvierat a celkovo ochrana prírody. Napríklad Ebola, Sars, ale aj Covid-19 sú zoonotické choroby: vyskytli sa najskôr u zvierat a preniesli sa na človeka. Tento prenos je spôsobený aj stále vysokým dopytom človeka po živočíšnych bielkovinách, neudržateľným poľnohospodárstvom a zmenou klímy.²⁸
- Zmena klímy bude vytvárať nové zdravotné riziká a znásobovať súčasné zdravotné problémy. Priamym badateľným vplyvom je zmena v intenzite a frekvencii extrémnych poveternostných podmienok, ako sú vlny vysokých horúčav a povodne. Priame dopady sú napríklad kolapsy počas horúčav, zranenia / úmrtia počas povodní, ochorenia kože vplyvom UV žiarenia a pod. Nepriame dopady sa prejavujú v častejšom výskyte chorôb prenášaných hmyzom (vektorovo prenášané choroby spôsobené komármi a kliešťami), hlodavcami alebo zmenami v kvalite vody, potravín a ovzdušia.²⁹

Ciele:

- Podporovať zavádzanie opatrení na zníženie počtu úmrtí a ochorení vplyvom nebezpečných chemických látok a znečisteného vzduchu, vody a pôdy, a v dôsledku epidémii (AIDS, tuberkulóza, malária), hepatitidy, vodou prenosných ochorení a ostatných prenosných ochorení.
- Zvyšovať povedomie verejnosti vrátane miestnych komunit o vplyve znečisteného ovzdušia, vody a pôdy, a dopadov zmeny klímy na ich zdravie, a podporovať zdravý životný štýl v súlade s prírodou.

Opatrenia:

- Zavádzanie a vylepšovanie systémov kanalizácie, dodávok pitnej vody, čistej energie na vykurovanie, varenie a pod.
- Zavádzanie programov pre zvyšovanie prevencie chorôb spôsobených znečistením ovzdušia, vody a pôdy.
- Zavádzanie systémov včasného varovania pred prírodnými katastrofami a zvyšovanie kapacity pre ich riadenie.
- Tvorba pohotovostných plánov na distribúciu liekov v prípade prírodných katastrof / zvyšovanie kapacít pre tvorbu plánov.

Indikátory:

- podiel populácie s využitím vylepšených zariadení pre vodu / hygienu;
- počet obcí s modernou kanalizáciou / prístupom k pitnej vode;
- počet ľudí poučených ako predchádzať nálezom prenášaných vodou;
- úmrtnosť do 5 rokov (napr. kvôli nedostatku potravy ako dôsledku klimatickej zmeny);
- počet chorých na hepatitídu a na choroby prenášané vodou a inými prenosnými chorobami (vrátane zoonóz);

²⁷ Zoonózy sú infekcie alebo ochorenia, k prenosu ktorých môže dôjsť priamo alebo nepriamo medzi zvieratami a ľuďmi, napríklad konzumáciou kontaminovaných potravín alebo kontaktom s nakazenými zvieratami. (<https://vedanadosah.cvtisr.sk/co-su-zoonozy/>)

²⁸ <https://www.bbc.com/news/health-53314432?fbclid=IwAR1t1k2mXHACWYawWCCo5HsRYL85zFBbgbdEY3-x2th08TIU-ZIH3ZvoLso>

²⁹ Viac info o vplyve ZK na zdravie na: http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=2307%3Aklimaticke-zmeny-anzdravie&catid=100%3Aklimaticke-zmeny-a-zdravie&Itemid=106

- počet úmrtí a chorôb spôsobených nebezpečnými chemikáliami a znečistením ovzdušia, vody a pôdy, alebo chorôb prenosných zo zvierat na človeka;
- podiel úmrtí / ľudí s invaliditou v dôsledku prírodných katastrof;
- existencia pohotovostného plánu na distribúciu liekov v prípade prírodných katastrof;
- existencia systému včasného varovania pred prírodnými katastrofami;

ŽP /ZK a dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti

Príklady vzájomného prepojenia:

- Ekosystémy a ich služby sú stále podceňované vládami, ktoré ich nechávajú nesprávne manažované a / alebo nedostatočne regulované a kontrolované. Vlády nevyužívajú (dostatočne) systém hodnotenia a ekonomického vyjadrenia hodnoty ES a tovarov a nemajú komplexný systém platieb za využitie ES, ktoré sa stále považujú za ekonomické externality. Tento nedostatok 'vlastníctva' umožňuje a podporuje neudržateľné využívanie a korupciu vo využívaní prírodných zdrojov.
- Zlyhania v riadení vecí verejných na rôznych úrovniach (od medzinárodnej, cez národnú až po miestnu) stoja za mnohými environmentálnymi problémami.
- Lepšia správa vecí verejných všeobecne vedie k lepšiemu riadeniu v oblasti životného prostredia.
- Riadenie v oblasti životného prostredia môže byť účinným vstupným bodom pre širšiu reformu riadenia aj iných vecí verejných.

Ciele:

- Zvyšovať kapacity pre integrovanie ŽP a ZK do národných, miestnych a sektorových politik, stratégií a plánov.
- Zabezpečiť prístup verejnosti, vrátane miestnych komunit k informáciám súvisiacim so stavom a riadením ŽP a ZK, a podporovať zapojenie verejnosti do správy prírodných zdrojov (vodného, pôdneho a lesného hospodárstva a pod.).

Opatrenia:

- Podpora transparentnej správy prírodných zdrojov (vodné hospodárstvo, správa pôdneho fondu, odpadové hospodárstvo).
- Zavádzanie nástrojov (napr. open data) pre zlepšovanie prístupu verejnosti k informáciám a k základným právam podľa národnej legislatívy a medzinárodných dohovorov.
- Budovanie kapacít pre integrovanie ŽP a ZK do národných, miestnych a sektorových politik, stratégií a plánov.
- Opatrenia na zvyšovanie podielu žien vlastníacich a spravujúcich pôdu alebo iné formy majetku.
- Podpora zavádzania ekonomických nástrojov pre integrovanie ŽP a ZK (zelená daň; zelené účtovníctvo; rozpočtové kódy pre ŽP a ZK v národných / miestnych rozpočtoch).

Indikátory:

- index vnímania korupcie;
- existencia efektívnych zodpovedných a transparentných inštitúcií na všetkých úrovniach;
- miera prístupu verejnosti k informáciám a k základným právam podľa národnej legislatívy a medzinárodných dohovorov;
- miera participácie verejnosti (mužov a žien) na rozhodovacích procesoch podľa národnej legislatívy a medzinárodných dohovorov;
- miera participácie obyvateľov (mužov a žien) v miestnych združeníach užívateľov vody;
- existencia nediskriminačných politík a legislatívy pre udržateľný rozvoj;
- index slobody tlače;
- miera korupcie v sektoroch využívajúcich prírodné zdroje;
- Voľný prístup k informáciám (vrátane tých o stave životného prostredia, výdavkoch na životné prostredie a pod.);
- podiel žien vlastníacich a spravujúcich pôdu alebo iné formy majetku;
- podiel žien s prístupom k finančným službám podporujúcim udržateľné formy poľnohospodárstva, lesníctva a rybárstva;
- podiel výdavkov na životné prostredie / boj s klimatickou zmenou z celkových verejných výdavkov;
- existencia stratégie / legislatívy pre oblasť ŽP, ZK alebo pre oblasť znižovania rizík prírodných katastrof;
- existencia fungujúcej národnej inštitúcie pre ľudské práva poverenej zaoberať sa otázkami životného prostredia a zmeny klímy (napríklad ombudsman, človek, komisia pre ľudské práva a pod.).

ŽP / ZK a potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo

Príklady vzájomného prepojenia:

- Životné prostredie poskytuje základ pre potravinové a poľnohospodárske systémy. Zhoršovanie životného prostredia a nedostatok prístupu k prírodným zdrojom podkopáva potravinovú bezpečnosť a prehĺbuje chudobu, pričom najviac ohrozené sú ženy a deti.
- Poľnohospodárstvo môže mať pozitívne (napr. zachovanie biotopov voľne žijúcich druhov) alebo negatívne (znečistenie, degradácia pôdy) vplyvy na životné prostredie.
- Nadmerná ťažba dreva, lov, rybolov alebo nadmerné zbieranie rastlinných druhov z voľnej prírody, v miere, ktorú nemožno kompenzovať reprodukciou alebo opätovným rastom, predstavuje vážnu hrozbu pre ohrozené druhy živočíchov a rastlín.
- Na druhej strane, je veľa ohrozených druhov, najmä vtákov, ktoré sú značne závislé od poľnohospodárskej pôdy. Preto je potrebné identifikovať poľnohospodárske územia a podporovať farmárov vo využívaní tradičných metód, aby sa táto vzácna biodiverzita zachovala.
- Zmena klímy ovplyvňuje vodné zdroje, pôdu, výskyt škodcov a chorôb

poľnohospodárskych plodín, čo má za následok výrazné zmeny v poľnohospodárstve, v rastlinnej a živočíšnej výrobe. Rastúca koncentrácia CO₂ v atmosfére, vyššie teploty, zmeny v zrážkových modeloch a vo frekvencii extrémnych udalostí ovplyvňujú množstvo, kvalitu a stabilitu výroby potravín.

- Poľnohospodárstvo prispieva významnou časťou k emisiám skleníkových plynov: 17 % priamo prostredníctvom poľnohospodárskych činností a ďalších 7 až 14 % prostredníctvom zmien vo využívaní pôdy (napr. výrub prirodzeného lesa na úkor poľnohospodárskej pôdy).³⁰
- Naopak, poľnohospodárstvo spojené z výsadbou stromov - vytváranie agro-lesných systémov - prináša viaceré pozitívne dopady ako sekvestrácia uhlíka a tým prispieva k znižovaniu emisií skleníkových plynov, znižovaniu pôdnej erózie, k podpore biodiverzity a tvorbe priaznivej mikroklímy.

Ciele:

- V poľnohospodárstve, lesníctve a rybolove podporovať zavádzanie postupov, ktoré sú šetrné k ekosystémom a ich službám a zvyšujú ich odolnosť voči zmene klímy a iným environmentálnym otrasom.

Opatrenia:

- Zavádzať poľnohospodárske postupy a technológie, ktoré podporujú efektívne využívanie prírodných zdrojov, napríklad vody, a zároveň zvyšujú produktivitu pôdy.
- Podporovať pestovanie plodín odolných na určité extrémne poveternostné podmienky, napríklad suchá, víchrice a pod.
- Podporovať udržateľnú výrobu poľnohospodárskych produktov.
- Podporovať využívanie technológií podporujúcich nižšiu spotrebu hnojív a pesticídov.
- Podporovať udržateľné hospodárenie s lesmi a udržateľný rybolov.

Indikátory:

- miera degradácie pôdy / odlesňovania;
- produktivita poľnohospodárskej pôdy / poľnohospodárska výrobná kapacita;
- podiel poľnohospodárskej pôdy spravovanej udržateľným spôsobom;
- priemerný príjem malých farmárov a spracovateľov potravín (mužov a žien);
- miera zohľadnenia a integrácie hodnôt ekosystémov a biodiverzity v stratégiách a plánoch národného alebo miestneho rozvoja;
- výška investícií do miestnej infraštruktúry / poľnohospodárskeho výskumu, technologického rozvoja a pod.;
- spotreba vody v poľnohospodárstve;
- podiel HDP pre poľnohospodárstvo / lesníctvo / rybníctvo;
- celkový vývoz dreva;
- variabilita výnosov alebo príjmov farmárov vo viacročnom období;

³⁰ https://www.oecd.org/agriculture/ministerial/background/notes/4_background_note.pdf

- účinnosť využívania hnojív;
- miera používania pesticídov;
- podiel územia pokrytého lesmi.

ŽP / ZK a Infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov, vrátane energetiky, vodného a odpadového hospodárstva

Priklady vzájomného prepojenia:

- Škodlivé emisie CO₂ vznikajú predovšetkým spaľovaním fosilných palív. Preto je spotreba takto získanej energie považovaná za jednu z mnohých príčin zmeny klímy. Elektrická energia z obnoviteľných zdrojov ako sú slnečné, geotermálne a veterné, vo všeobecnosti neprispieva ku zmene klímy ani k miestnemu znečisteniu ovzdušia, pretože nespája žiadne palivo.
- Efektívnejšia výroba a úsporné využívanie elektriny znižujú množstvo paliva potrebného na výrobu elektriny, ako aj množstvo emisií skleníkových plynov a iného znečistenia ovzdušia.
- Zmena klímy má dopad na predvídateľnosť dostupnosti vody, a to vďaka javom ako nedostatok zrážok a dlhé suchá, alebo príliš veľa dažďa a povodne. Preto sa mnoho krajín, miest a obcí musí náliehavo zaoberať výzvou chrániť a zlepšovať riadenie vodných zdrojov a zvyšovať efektívnosť využívania vody.
- Nedostatok zberu a čistenia odpadových vôd môže spôsobiť znečistenie vody (jazier, riek, podzemných vôd a morí), zmeny v ekosystémoch a hygienické problémy.
- Nedôsledné nakladanie s odpadom - od neexistujúcich systémov zberu až po neefektívne zneškodňovanie - spôsobuje znečistenie ovzdušia, vody a pôdy. Otvorené a hygienicky nevyhovujúce skládky prispievajú ku kontaminácii pitnej vody a môžu spôsobovať infekcie a prenášanie chorôb. Úlomky stavebného odpadu znečisťujú ekosystémy a nebezpečné látky z elektronického alebo priemyselného odpadu predstavujú záťaž pre zdravie obyvateľov miest a obcí a pre životné prostredie celkovo.
- Stabilita budov môže byť ovplyvnená zmenou klímy. V budúcnosti môže dôjsť ku zvýšeniu rizika kolapsu, poklesu kvality a výraznej strate hodnoty v dôsledku väčšieho počtu búrok, poškodenia snehom alebo zosuvmi pôdy, úbytku vody, zhoršenia interiérovej klímy a skrátenia životnosti budovy.
- Naopak, stále viac propagované 'zelené strechy' prinášajú viacero úžitkov ako napríklad zadržiavanie vody, zvýšenie biodiverzity, zníženie hluku, zníženie nákladov na kúrenie a chladenie a pod.

Ciele:

- Podporovať udržateľné hospodárenie s prírodnými zdrojmi (voda, drevo, solárna a veterná energia, fosilne palivá, zemný plyn, biomasa a pod.) a zvyšovať efektívnosť ich využívania.
- Podporovať budovanie a rozvoj infraštruktúry vrátane budov, ktorá bude udržateľná, šetrná k životnému prostrediu a odolná voči extrémnym klimatickým podmienkam a iným environmentálnym otrasom.

Opatrenia:

- Podpora opatrení na zvyšovanie podielu získavania energie z obnoviteľných zdrojov a na zvyšovanie energetickej efektívnosti.
- Zavádzanie inovatívnych riešení a technológií pre získavanie / využívanie čistých foriem energie.
- Podpora udržateľných a nízko-uhlíkových dopravných systémov / technológií.
- Podpora predchádzaniu tvorby odpadov a podpora recyklácie odpadov.
- Podpora budovania zelenej infraštruktúry a budov odolných voči vplyvom ZK.

Indikátory:

- emisie skleníkových plynov na osobu / na jednotku HDP;
- podiel energie pochádzajúcej z obnoviteľných zdrojov;
- podiel populácie s prístupom k čistým formám energie;
- miera zlepšenia energetickej efektívnosti;
- existencia dane alebo, naopak, dotácie na využívanie fosilných palív;
- percento populácie využívajúcej tuhé palivo na varenie;
- počet domácností (z toho domácnosti vedené osamelými matkami) s prístupom k elektrine / k moderným formám energie;
- koncentrácia škodlivých látok (SO_x, NO_x, PM_{2.5} or PM₁₀) v okolitom vzduchu;
- efektívnosť využívania zdrojov (energie, vody, materiálov) v priemysle;
- podiel obyvateľov využívajúcich mestskú verejnú dopravu;
- podiel druhu dopravy na celkovej doprave (na úrovni krajiny, regiónu, mesta, obce);
- počet miest s plánom pre udržateľný rozvoj sídiel;
- počet úmrtí / počet postihnutých ľudí / ekonomické straty súvisiace s katastrofami, ako napr. povodne;
- negatívny vplyv miest na osoby z hľadiska kvality vzduchu a nakladania s odpadmi;
- podiel rozlohy zelených plôch v meste;
- existencia programov pre udržateľnú spotrebu a výrobu / pre obehovú ekonomiku;
- miera plytvania potravinami / potravinové straty;
- objem vyprodukovaného odpadu (na národnej, miestnej úrovni);
- počet spoločností / firiem, ktoré zahŕňajú informácie o využívaní prírodných zdrojov a vplyve na ŽP do systému ich reportovania / komunikácie s verejnosťou;
- podiel odpadu podliehajúceho adekvátnemu nakladaniu;
- import elektronického odpadu;
- miera využívania bezolovnatého benzínu.

ŽP /ZK a podpora tvorby trhového prostredia vrátane podpory mikro, malého a stredného podnikania, zavádzania inovácií a tvorby pracovných miest

Príklady vzájomného prepojenia:

- Zníženie vplyvu na životné prostredie je výzvou pre malé a stredné podniky (MSP). Tlak na malé a stredné podniky, aby produkovali výrobky a realizovali procesy s nižším dopadom na životné prostredie, sa v nadchádzajúcich rokoch zvýši v dôsledku trhu, ako aj právnych predpisov v oblasti životného prostredia.
- Zelené profesie ('Green jobs') znižujú environmentálny vplyv podnikov a hospodárskych sektorov zlepšovaním účinnosti energie, udržateľnejším využívaním surovín a vody; dekarbonizáciou hospodárstva a znížením emisií skleníkových plynov; minimalizáciou alebo vylúčením všetkých foriem odpadu a znečistenia; ochranou alebo obnovou ekosystémov a ich služieb. Príklady: 'eko-dizajn', stavba 'eko-budov', výroba solárnych panelov, vývoj a výroba čistých a energeticky úsporných áut, recyklácia a pod.
- Na dosiahnutie výrazného zníženia globálnych emisií skleníkových plynov budú potrebné rozsiahle technologické zmeny. Nové technológie môžu napríklad vytvárať alebo využívať alternatívne nosiče energie a chemikálie, ktoré emitujú menej skleníkových plynov (napríklad obnoviteľné zdroje energie, alebo nové hnojivá s nízkym obsahom dusíka).

Ciele:

- Podporovať podnikateľov v zavádzaní inovatívnych výrobkov, procesov a technológií, ktoré znižujú nepriaznivý vplyv na ŽP a ZK a zároveň majú potenciál zvyšovať zamestnanosť miestnych komunit.

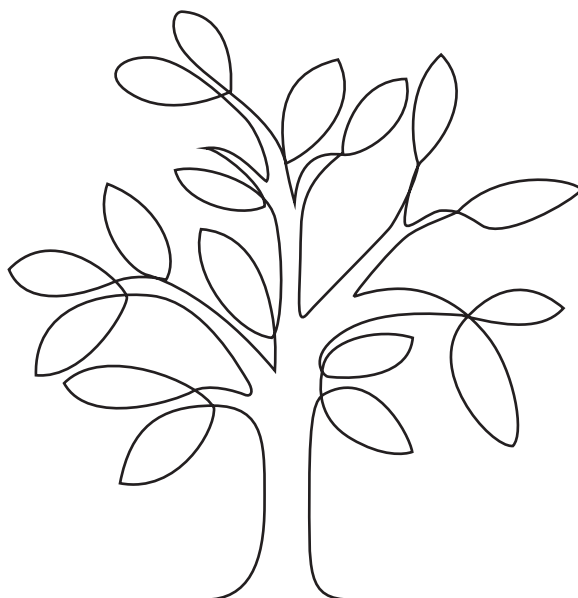
Opatrenia:

- Zavádzanie finančných a regulatívnych nástrojov pre lepší prístup komunit k základným službám / vlastníctvu a kontrole nad pôdou a inými formami majetku / prírodným zdrojom / novým technológiám.
- Podpora miestnych komunit pri výrobe ekologických produktov, získavaní certifikátov a prístupe na trh.
- Podpora malých a stredných podnikov pri zavádzaní systémov environmentálneho riadenia.
- Budovanie kapacít / vykonávanie environmentálneho auditu pre malé a stredné podniky.
- Znižovanie uhlíkovej stopy.

Indikátory:

- podiel obyvateľov (mužov a žien) s prístupom k základným službám / vlastníctvu a kontrole nad pôdou a inými formami majetku / prírodným zdrojom / novým technológiám / finančným službám vrátane mikrofinancovania;
- počet firiem (malých a stredných podnikov) alebo jednotlivcov, ktorí spĺňajú národné alebo medzinárodné normy udržateľnosti / získali certifikáty udržateľnosti;

- počet firiem, ktoré dodávajú ekologické produkty alebo služby;
- existencia právnych noriem, ktoré podporujú efektívnosť využívania zdrojov a nízkouhlíkový rozvoj;
- podiel predaja ekologických produktov z celkového predaja;
- export ekologicky senzitivných komodít;
- podiel exportu rýb na celkovom exporte;
- spotreba energie a iných zdrojov;
- ekologická kvalita produktov (vyžitie dopravy, životnosť produktu);
- emisie skleníkových plynov.

vydalo UNDP pre MZVEZ SR